

Ústavný súd Slovenskej republiky

ZOZNAM KRITÉRIÍ PRÁVNEHO ŠTÁTU

CDL-AD(2016)007

predkladá:

JUDr. Ivetta Macejková, PhD.

predsedníčka Ústavného súdu Slovenskej republiky, členka Benátskej komisie

Z ANGLICKÉHO ORIGINÁLU:

Rule of Law Checklist

Preklad a korektúra:

Mgr. Tomáš Plško, hlavný radca Ústavného súdu Slovenskej republiky

PaedDr. Marta Ondrejková, odborný radca Ústavného súdu Slovenskej republiky

OBSAH

I. Úvod.....	5
A. Účel a predmet	6
B. Právny štát v priaznivom prostredí.....	10
II. KRITÉRIÁ.....	13
A. Legalita.....	13
1. Vláda zákona	13
2. Súlad so zákonom	13
3. Vzťah medzi medzinárodným a vnútroštátnym právom.....	15
4. Normotvorné právomoci exekutívy	15
5. Legislatívny proces	16
6. Výnimky počas krízových situácií	17
7. Výkon zákonov	18
8. Súkromné subjekty poverené výkonom úloh vo verejnom záujme.....	19
B. Právna istota	19
1. Prístupnosť zákonov	19
2. Prístupnosť súdnych rozhodnutí	19
3. Predvídateľnosť zákonov	20
4. Stabilita a konzistentnosť zákonov	20
5. Legitímne očakávania	21
6. Zákaz retroaktivity	21
7. Nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege	22

8. Res judicata	22
C. Predchádzanie zneužitiu právomoci	23
D. Rovnosť pred zákonom a zákaz diskriminácie	24
1. Princíp	24
2. Zákaz diskriminácie	24
3. Rovnosť v zákonoch.....	24
4. Rovnosť pred zákonom	25
E. Prístup k spravodlivosti	26
1. Nezávislosť a nestrannosť	26
2. Spravodlivý proces	33
3. Ústavné súdnictvo (ak existuje)	37
F. Príklady konkrétnych problémov právneho štátu	39
1. Korupcia a konflikt záujmov	40
2. Zber údajov a sledovanie	42
III. VYBRANÉ ŠTANDARDY	46
III.a. Všeobecné štandardy právneho štátu	46
1. Hard Law	46
2. Soft Law	46
III.b. Štandardy k jednotlivým kritériám tohto zoznamu.....	48
A. Zákonnosť	48
1. Hard Law	48
2. Soft Law	48
B. Právna istota	49
1. Hard Law	49

2. Soft Law	49
C. Predchádzanie zneužitiu právomoci	50
1. Hard Law	50
2. Soft Law	50
D. Rovnosť pred zákonom a zákaz diskriminácie	50
1. Hard Law	50
2. Soft Law	52
E. Prístup k spravodlivosti	53
1. Hard Law	53
2. Soft Law	54
F. Príklady konkrétnych problémov právneho štátu	59
1. Hard Law	59
2. Soft Law	60

I. ÚVOD

1. Na svojom 86. plenárnom zasadnutí v marci 2011 prijala Benátska komisia správu o právnom štáte (CDL-AD(2011)003rev), ktorá identifikovala spoločné znaky pojmov *rule of law*, *Rechtsstaat* a *État de droit*. Prílohu tejto správy tvorila prvá verzia zoznamu kritérií na vyhodnotenie stavu právneho štátu v jednotlivých štátoch.
2. Dňa 2. marca 2012 Benátska komisia organizovala pod záštitou predsedníctva Spojeného kráľovstva vo Výbore ministrov Rady Európy v spolupráci s Úradom pre zahraničné veci a pre veci Commonwealthu Spojeného kráľovstva s Bingham Centre for the Rule of Law konferenciu na tému „*Právny štát ako praktický pojem*“. Závery tejto konferencie zdôrazňujú, že Benátska komisia vypracuje zoznam kritérií a zahrnie doň aj niektoré návrhy vyslovené na konferencii.
3. Túto podrobnú verziu kontrolného zoznamu pripravila expertná skupina v zložení Sergio Bartole, Veronika Bílková, Sarah Cleveland, Paul Craig, Jan Helgesen, Wolfgang Hoffmann-Riem, Kaarlo Tuori, Pieter van Dijk a Sir Jeffrey Jowell.
4. Benátska komisia ocenila pomoc Bingham Centre for the Rule of Law, najmä pokiaľ ide o kompiláciu vybraných štandardov v tretej časti, a taktiež by rada poďakovala za spoluprácu sekretariátom Poradnej rady európskych sudcov, Európskej komisii proti rasizmu a intolerancii, Rámcovému dohovoru o ochrane národnostných menšín, Skupine štátov proti korupcii, Úradu pre demokratické inštitúcie a ľudské práva Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe a Úradu Európskej únie pre základné práva.
5. Úvodná časť (I) vysvetľuje účel a predmet správy a následne pojednáva o vzájomných vzťahoch medzi právnym štátom a demokraciou a ľudskými právami („právny štát v priaznivom prostredí“).
6. Druhá časť (II, kritériá) je jadrom tohto zoznamu kritérií a pojednáva o rôznych aspektoch právneho štátu identifikovaných v správe z roku 2011 (legalita, právna istota, predchádzanie zneužitiu právomoci, rovnosť pred zákonom, zákaz diskriminácie, prístup k spravodlivosti), pričom posledná kapitola uvádza dva príklady konkrétnych výziev právneho štátu (korupcia a konflikt záujmov; zber údajov a sledovanie).
7. Tretia časť (III, vybrané štandardy) uvádza najdôležitejšie dokumenty hard law aj soft law venujúce sa problematike právneho štátu.
8. Tento zoznam kritérií bol prerokovaný podkomisiou pre právny štát 17. decembra 2015 a 10. marca 2016 a následné prijatý Benátskou komisiou na jej 106. plenárnom zasadnutí (Benátky 11. – 12. marec 2016).

A. Účel a predmet

9. Právny štát je pojem s celosvetovou relevantnosťou. Na potrebe „celosvetového rešpektovania a implementácie právneho štátu na národnej aj medzinárodnej úrovni“ sa, ako vyplýva z východiskového dokumentu svetového samitu z roku 2005 (§ 134), zhodli všetky členské štáty OSN. Právny štát, ako je vyjadrený v preambule a čl. 2 Zmluvy o Európskej únii, je jednou zo zakladajúcich hodnôt spoločných pre EÚ a jej členské štáty.¹ Vo svojom novom rámci pre posilnenie právneho štátu z roku 2014 Európska komisia pripomína, že „princíp právneho štátu sa postupne stal dominantným organizačným modelom moderného ústavného práv a medzinárodných organizácií... na reguláciu výkonu verejnej moci“ (s. 3 – 4). Čoraz častejšie štáty vo svojich národných ústavách na právny štát odkazujú.²

10. Právny štát bol vyhlásený za základný princíp na celosvetovej úrovni Organizáciou spojených národov (napr. v dokumente Rule of Law Indicators) a na regionálnej úrovni Organizáciou amerických štátov (konkrétne v Interamerickej demokratickej charte) a Africkou úniou (konkrétne v jej zakladajúcej listine). Odkazy na právny štát možno tiež nájsť v niekoľkých dokumentoch Arabskej ligy.

11. Právny štát sa spomína v preambule Štatútu Rady Európy ako jeden z troch „princípov, ktoré tvoria základ každej skutočnej demokracie“, spolu s individuálnou a politickou slobodou. Článok 3 štatútu považuje rešpektovanie princípu právneho štátu za podmienku pristúpenia nových štátov k organizácii. Právny štát je teda jedným z troch prepojených a čiastočne sa prekrývajúcich základných princípov Rady Európy spolu s demokraciou a ľudskými právami. Úzky vzťah medzi právnym štátom a demokratickou spoločnosťou zdôrazňoval aj Európsky súd pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“), keď hovoril o „demokratickej spoločnosti hlásiacej sa k právnemu štátu“, „demokratickej spoločnosti založenej na právnom štáte“ a najčastejšie o „právnom štáte v demokratickej spoločnosti“. Naplnenie týchto troch princípov (rešpektovanie ľudských práv, pluralistická demokracia a právny štát) sa považuje za jeden základný cieľ Rady Európy.

12. Právny štát sa pravidelne objavuje v hlavných politických dokumentoch Rady Európy a v mnohých dohovoroch a odporúčaníach. Spomína sa najmä ako súčasť spoločného dedičstva v preambule Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako zakladajúci princíp európskych demokracií v rezolúcii Res(2002)12, ktorou sa zakladá Európska komisia pre efektívnosť súdnictva (CEPEJ), a ako prioritný cieľ v štatúte Benátskej komisie. V dokumentoch Rady Európy sa však nenachádza žiadna definícia právneho štátu a Rada Európy ani nevytvorila konkrétne mechanizmy na monitorovanie problémov právneho štátu.

¹ Pozri napr. FRA (Fundamental Rights Agency) (2016), Fundamental rights: challenges and achievements in 2015 – FRA Annual report 2013, Luxembourg, Publications Office of the European Union (Publications Office), Chapter 7 (upcoming).

² Porovnaj CDL-AD(2011)003rev, § 30 a nasl.

13. Rada Európy však vo viacerých ohľadoch konala s cieľom šírenia a posilňovania právneho štátu prostredníctvom viacerých svojich orgánov, a to najmä ESLP, CEPEJ, Poradnej rady európskych sudcov, Skupiny štátov proti korupcii, Dozorného výboru Parlamentného zhromaždenia Rady Európy, Komisára pre ľudské práva a Benátskej komisie.

14. Vo svojej správe o právnom štáte z roku 2011³ sa Benátska komisia zaoberala pojmom právneho štátu, reagujúc tak na rezolúciu Parlamentného zhromaždenia 1594(2007), ktorá upozorňovala na potrebu zabezpečenia správnej interpretácie pojmov „Rule of Law“, „Rechtstaat“, „Etat de droit“ a „prééminence du droit“, ktoré zahŕňajú princípy legality a spravodlivého procesu.

15. Benátska komisia analyzovala definície navrhnuté rôznymi autormi a pochádzajúce z rôznych právnych poriadkov a foriem organizácie štátnej moci, ako aj z rôznych právnych kultúr. Došla k záveru, že pojem právneho štátu vyžaduje systém určitého a predvídateľného práva, v ktorom má každý právo, aby s ním všetky orgány zaobchádzali dôstojne, racionálne, v súlade so zákonom a rešpektujúc princíp rovnosti, a zároveň možnosť napadnúť rozhodnutia pred nezávislým a nestranným súdom v rámci spravodlivého procesu. Benátska komisia varovala pred rizikami čisto formalistického chápania právneho štátu, ktoré vyžaduje akurát to, aby každé konanie orgánu verejnej moci malo oporu v zákone. „Vláda zákona“ či „právo pravidiel“ sú iba skreslenou interpretáciou právneho štátu.⁴

16. Benátska komisia taktiež zdôraznila skutočnosť, že do ľudských práv zasahujú nielen štátne orgány, ale tiež hybridní súkromno-štátni aktéri a súkromné osoby, ktoré vykonávajú činnosti pôvodne spadajúce do pôsobnosti štátnych orgánov a vydávajú unilaterálne rozhodnutia majúce dopad na množstvo ľudí, ako aj medzinárodné a nadnárodné organizácie. Benátska komisia odporúča aplikovať princípy právneho štátu aj v týchto oblastiach.

17. Právny štát je potrebné aplikovať na všetkých úrovniach verejnej moci a primerane to platí aj v súkromnoprávných vzťahoch. Nasledujúca definícia právneho štátu od Toma Binghamu pokrýva najvýstižnejšie jeho esenciálne prvky: „Všetky osoby a orgány v štáte, či už súkromné alebo verejné, by mali byť viazané zákonmi verejne prijímanými s účinnosťou v zásade do budúcnosti a verejne spravovanými súdmi, pričom by zároveň mali byť oprávnené užívať prospech, ktorý tieto zákony prinášajú.“⁵

³ CDL-AD(2011)003rev.

⁴ Pozri Parlamentné zhromaždenie Rady Európy, návrh rezolúcie podaný pánom Holovatym a inými, Princíp právneho štátu, doc. 10180, § 10. V tomto kontexte pozri tiež Kodanský dokument Komisie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, § 2: „[zúčastnené štáty] zastávajú názor, že právny štát neznamena iba formálnu zákonnosť zaručujúcu dodržiavanie pravidiel a konzistentnosť pri zavádzaní a vykonávaní demokratického poriadku, ale spravodlivosť založenú na uznaní a úplnom prijatí ľudskej bytosti ako najvyššej hodnoty a garantovanie tejto spravodlivosti inštitúciami, ktoré poskytujú priestor pre jej čo najúplnejšie možné vyjadrenie.“

⁵ Tom Bingham, *The Rule of Law* (2010).

18. Vo svojej správe Benátska komisia došla k záveru, že napriek rozdielnym názorom existuje zhoda na kľúčových prvkoch pojmov „Rule of Law“, „Rechtsstaat“ a „Etat de droit“, ktoré nie sú iba formálne, ale aj materiálne (materieller Rechtsstaatsbegriff). Tieto kľúčové prvky sú: legalita (vrátane transparentného, zúčtovateľného a demokratického legislatívneho procesu), právna istota, zákaz svojvôle, prístup k spravodlivosti pred nezávislým a nestranným súdom (vrátane súdneho prieskumu správnych aktov), dodržiavanie ľudských práv, zákaz diskriminácie a rovnosť pred zákonom.

19. Keďže správa z roku 2011 mala uľahčiť správne a konzistentné chápanie a výklad pojmu právneho štátu, a teda aj praktickú aplikáciu jeho princípov, bol k nej pripojený „zoznam kritérií pre hodnotenie stavu právneho štátu v jednotlivých krajinách“, ktorý obsahuje týchto šesť prvkov ďalej rozdelených na niekoľko parametrov.

20. V roku 2012 na konferencii organizovanej v Londýne pod záštitou Úradu pre zahraničné veci a pre veci Commonwealthu Spojeného kráľovstva a v spolupráci s Bingham Centre for the Rule of Law Benátska komisia spustila projekt, ktorého cieľom malo byť podrobnejšie rozvinúť tento zoznam kritérií tak, aby slúžil ako prelomový funkčný prístup k vyhodnocovaniu stavu právneho štátu v danej krajine.

21. V roku 2013 Rada EÚ začala implementovať nový Dialóg o právnom štáte s členskými štátmi, ktorý sa mal konať na každoročnej báze. Zdôraznila, že „rešpektovanie právneho štátu je predpokladom pre ochranu základných práv“, a Európsku komisiu vyzvala, aby „v súlade so zakladajúcimi zmluvami posunula debatu o možnej potrebe a podobe systematickej kooperatívnej metódy riešenia týchto problémov“.⁶ V roku 2014 Európska komisia prijala mechanizmus na riešenie systémových problémov právneho štátu v členských štátoch EÚ. Tento „nový európsky rámec na posilnenie právneho štátu“ zavádza nástroj pre včasné varovanie vychádzajúci z „údajov z dostupných zdrojov a od uznávaných inštitúcií, a to najmä orgánov Rady Európy“. „Pre účely získania odborných vedomostí o konkrétnych otázkach týkajúcich sa právneho štátu v členských štátoch sa Európska komisia spravidla a v odôvodnených prípadoch poradí s Radou Európy a/alebo jej Benátskou komisiou.“⁷

22. Po publikovaní „Indikátorov právneho štátu“ v roku 2011⁸ prijalo Valné zhromaždenie OSN v roku 2012 Deklaráciu stretnutia na vysokej úrovni Valného zhromaždenia o právnom štáte na národnej a medzinárodnej úrovni, v ktorej uznala, že „právny štát sa týka všetkých štátov a taktiež medzinárodných organizácií“.

⁶ Závery Rady o ľudských právach a právnom štáte a o Správe Komisie z roku 2012 o aplikácii Charty základných práv EÚ, zasadnutie Rady pre súdnictvo a vnútorné záležitosti, Luxemburg 6. – 7. júna 2013, časť c, dostupné na: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/137404.pdf>.

⁷ Komuniké Európskej komisie adresované Európskemu parlamentu a Rade: „Nový rámec EÚ pre posilnenie právneho štátu“, COM(2014) 158 final/2, dostupné na: <http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/com_2014_158_en.pdf>.

⁸ Tento dokument je spoločnou publikáciou Oddelenia OSN pre mierové operácie a Úradu Vrchného komisára OSN pre ľudské práva.

23. V septembri 2015 Valné zhromaždenie OSN jednohlasne schválilo program udržateľného rozvoja so 17 cieľmi udržateľného rozvoja obsahujúcimi 169 čiastkových cieľov, ktoré majú byť splnené do roku 2030. Tieto ciele a čiastkové ciele majú priniesť skutočnú zmenu a majú mať výrazný dopad na realizáciu programu, pričom majú viesť k „svetu, v ktorom demokraciu, dobrá správa a právny štát, ako aj prospešné prostredie na národnej a medzinárodnej úrovni sú nevyhnutnou podmienkou udržateľného rozvoja...“. Cieľ č. 16 zaväzuje štáty „presadzovať mierumilovnú a otvorenú spoločnosť pre účely udržateľného rozvoja, zabezpečiť prístup k spravodlivosti pre všetkých a vybudovať efektívne, zodpovedajúce sa a otvorené inštitúcie na všetkých úrovniach“. Dosiahnutie cieľa č. 16 sa má hodnotiť s poukazom na viaceré čiastkové ciele, z ktorých niektoré zahŕňajú prvky právneho štátu ako napr. vybudovanie efektívnych, zodpovedajúcich sa a transparentných inštitúcií (čiastkový cieľ 16.6) a zabezpečenie toho, že prijímanie rozhodnutí na všetkých úrovniach sa bude vyznačovať dynamizmom, participáciou, otvorenosťou a zastúpením (čiastkový cieľ 16.7), najmä však čiastkový cieľ 16.3, ktorým je „presadzovanie právneho štátu na národnej a medzinárodnej úrovni a zabezpečenie rovného prístupu k spravodlivosti“, ktorý ponúka unikátnu príležitosť oživiť vzťah medzi občanmi a štátom. Tento zoznam kritérií by tak mohol byť veľmi dôležitou pomôckou pri kvalitatívnom hodnotení indikátorov právneho štátu v kontexte spomínaných cieľov.

24. Tento zoznam kritérií má v tomto vývoji ďalej pokračovať a byť nástrojom pre hodnotenie úrovne právneho štátu v danej krajine z pohľadu ústavnoprávnej štruktúry, existujúcej legislatívy a judikatúry. Jeho úlohou je umožniť objektívne, transparentné, jednotné a dôkladné hodnotenie.

25. Tento zoznam sa predovšetkým orientuje na hodnotenie právnych záruk, avšak nevyhnutným aspektom právneho štátu je aj riadna aplikácia zákonov, ktorú je takisto potrebné brať do úvahy. Z tohto dôvodu tento zoznam zahŕňa aj niektoré doplňujúce kritériá týkajúce sa praxe, ich zoznam však nie je vyčerpávajúci.

26. Na vyhodnotenie toho, či dané parametre boli splnené, sú potrebné určité zdroje. V prípade právnych parametrov nimi bude platné právo a napr. v Európe aj jeho právne posúdenie vykonané ESLP, Benátskou komisiou, dozornými orgánmi Rady Európy a inými inštitúciami. V prípade parametrov týkajúcich sa praxe je potrebné použiť rôznorodé zdroje vrátane tých inštitučných, akými sú CEPEJ a Agentúra EÚ pre základné práva.

27. Tento zoznam má slúžiť ako nástroj pre rôzne subjekty, ktoré sa takéto hodnotenie rozhodnú vykonať. Týmito subjektmi môžu byť parlamenty a iné štátne orgány riešiace otázku potreby a prípadného obsahu legislatívnych reforiem, občianska spoločnosť a medzinárodné organizácie vrátane tých regionálnych (najmä Rada Európy a EÚ). Pri hodnotení je potrebné brať do úvahy celkový kontext a vyhnúť sa mechanickej aplikácii konkrétnych prvkov tohto zoznamu.

28. Nie je úlohou Benátskej komisie vykonať hodnotenie stavu právneho štátu v jednotlivých štátoch z vlastnej iniciatívy. Ak však bude požiadaná o prípravu stanoviska pre konkrétnu krajinu a počas nej bude potrebné venovať sa otázkam právneho štátu, vo svojej analýze bude v rámci svojej kompetencie vychádzať z parametrov tohto zoznamu kritérií.

29. Právny štát sa realizuje postupne po vrstvách: čím je úroveň právneho štátu nižšia, základnejšia, tým väčší je po ňom dopyt. Úplné zavedenie právneho štátu je trvalou úlohou aj v starých demokraciách. V tomto kontexte by malo byť jasné, že parametre tohto zoznamu nemusia byť všetky naplnené kumulatívne na to, aby hodnotenie o dodržiavaní právneho štátu bolo pozitívne. Pri tomto hodnotení treba brať do úvahy to, ktoré parametre nie sú splnené, do akej miery, v akej kombinácii atď., pričom toto hodnotenie treba pravidelne opakovať.

30. Tento zoznam kritérií nie je konečný ani vyčerpávajúci, jeho cieľom je pokryť centrálné prvky právneho štátu, a preto sa časom môže meniť a rozširovať o ďalšie aspekty, prípadne ísť viac do podrobností. Môžu sa vyskytnúť nové problémy, a tak vzniknúť potreba jeho prepracovania. Benátska komisia ho preto bude pravidelne aktualizovať.

31. Ako bude v nasledujúcej kapitole vysvetlené, právny štát a ľudské práva spolu súvisia. Právny štát by bol iba prázdnu lastúrou bez ochrany ľudských práv a, naopak, ochranu ľudských práv možno realizovať jedine pri rešpektovaní právneho štátu, inými slovami, silný právny štát je kľúčovým pre ochranu ľudských práv. Okrem toho niekoľko ľudských práv sa s právnym štátom vyslovne prelína (napr. spravodlivý proces alebo sloboda prejavu)⁹, avšak hoci uznávame, že právny štát možno plne realizovať jedine v prostredí chrániacom ľudské práva, tento zoznam kritérií sa bude výslovne ľudským právam venovať iba v tom prípade, že budú súvisieť s konkrétnym aspektom právneho štátu.¹⁰

32. Keďže Benátska komisia je orgánom Rady Európy, tento zoznam sa sústreďuje na právnu situáciu v Európe vyjadrenú najmä v judikatúre ESĽP a SDEÚ v relevantných oblastiach jeho pôsobnosti. Právny štát je však univerzálnym princípom a tento dokument sa teda tam, kde je to vhodné, odvoláva aj na vývoj na celosvetovej úrovni a tiež v iných regiónoch sveta, a to najmä v časti III, ktorá vymenúva medzinárodné štandardy.

B. Právny štát v priaznivom prostredí

33. Právny štát nesúvisí iba s ľudskými právami, ale tiež s demokraciou, t. j. s treťou

⁹ Pozri FRA (2014), *An EU internal strategic framework for fundamental rights: joining fundamental rights: joining forces to achieve better results*. Luxembourg, Publications Office of the European Union (Publications Office).

¹⁰ K tejto problematike pozri najmä Správu o právnom štáte prijatú Benátskou komisiou, CDL-AD(2011)003rev, § 59 – § 61. Správa taktiež zdôrazňuje v § 41, že „zdá sa, že sme dosiahli konsenzus týkajúci sa kľúčových prvkov právneho štátu, ktoré nie sú iba formálne, ale taktiež materiálne.“

základnou hodnotou Rady Európy. Demokracia znamená účasť ľudu na celospoločenských rozhodnutiach. Ľudské práva majú potom chrániť jednotlivcov pred svojvoľnými a nadmernými zásahmi do ich slobody, a zaručiť tak rešpektovanie ľudskej dôstojnosti. Právny štát sa zameriava na obmedzovanie a nezávislú kontrolu výkonu verejnej moci, pričom podporuje demokraciu tým, že zavádza zodpovednosť nositeľov verejnej moci a chráni ľudské práva, ktoré zasa chránia menšiny proti svojvôli majority.

34. Právny štát sa stal „globálnym ideálom a úsilím“¹¹ so všeobecne platným jadrom. To však neznamená, že musí byť aj všade identicky implementovaný bez ohľadu na konkrétny právny, historický, politický, sociálny či geografický kontext. Aj keď sa hlavné komponenty či „ingrediencie“¹² právneho štátu nemenia, konkrétny spôsob ich realizácie sa môže v jednotlivých štátoch líšiť v závislosti od miestneho kontextu, najmä od ústavného poriadku a tradícií danej krajiny. Tento kontext môže byť tiež určujúci pre relatívnu váhu každého z komponentov.

35. Historicky sa právny štát vyvinul ako prostriedok obmedzenia štátnej moci. Na ľudské práva sa nazeralo ako na práva proti zásahu držiteľov moci („negatívne práva“). Postupne sa vnímanie ľudských práv v mnohých štátoch a taktiež v európskom a medzinárodnom práve zmenilo. Existuje niekoľko rozdielov v detailoch, ale je tu všeobecný trend rozširovať rozsah občianskych a politických práv, a to najmä uznaním pozitívnych záväzkov štátu garantovať efektívnu právnu ochranu ľudských práv voči súkromným aktérom. Relevantnými termínmi sú „pozitívny záväzok chrániť“, „horizontálne účinky základných práv“ alebo „Drittwirkung der Grundrechte“.

36. ESLP uznal pozitívne záväzky v niekoľkých oblastiach, napr. týkajúcich sa čl. 8 dohovoru.¹³ V niekoľkých rozhodnutiach rozvinul konkrétne pozitívne záväzky štáty kombináciou čl. 8 dohovoru s právnym štátom.¹⁴ Aj keď pozitívny záväzok chrániť nebolo možné vyvodiť iba z právneho štátu, tento princíp vytvára ďalšie záväzky štátu garantovať jednotlivcom v ich jurisdikcii prístup k efektívnym právnym prostriedkom vymáhania ochrany ich ľudských práv najmä v situáciách, kde sa ich porušenia dopúšťajú súkromní aktéri. Právny štát teda vytvára meradlo kvality zákonov o ochrane ľudských práv: zákonné ustanovenia v tejto oblasti a tiež mimo nej¹⁵ musia byť okrem iného jasné a predvídateľné, nediskriminačné a musia byť aplikované nezávislými súdmi za použitia procesných záruk ekvivalentných zárukám aplikovateľným v sporoch, ktoré vznikli v dôsledku zásahov do

¹¹ Haagsky inštitút pre inováciu práva, *Právny štát. Návod pre politikov*, Lund/Den Haag, 2012, s. 6.

¹² Benátska komisia, správa o právnom štáte, CDL-AD(2011)003rev, § 37.

¹³ Pozri napr. ESLP, *Centro Europe 7 a di Stefano proti Taliansku*, 38433/09, 7. 6. 2012, § 134, 156; *Bărbulescu proti Rumunsku*, 61496/08, 12. 1. 2016, § 52 a nasl.

¹⁴ Pozri ESLP, *Sylvester proti Rakúsku*, č. 36812/97 a č. 40104/98, 24. 4. 2003, § 63; *P.P. proti Poľsku*, č. 8677/03, 8. 1. 2008, § 88.

¹⁵ Keďže záruky právneho štátu sa nevzťahujú iba na právne normy upravujúce ľudské práva, ale na celé objektívne právo.

ľudských práv zo strany orgánov verejnej moci.

37. Jedným z relevantných kontextuálnych prvkov je samotný právny poriadok. Nie vo všetkých štátoch sú identické pramene práva, ktoré obsahujú právne normy a zabezpečujú tak právnu istotu: niektoré štáty sa spravidla až na pár výnimiek pridŕžavajú zákonov, iné medzi prameňmi práva zahŕňajú aj sudcovské právo (common law).

38. Štáty môžu tiež v trestnom konaní používať rôzne metódy a postupy, napr. v súvislosti s princípom spravodlivého procesu (kontradiktórny systém v porovnaní s inkvizičným, právo na porotu alebo rozhodovanie trestných vecí sudcami). Materiálne prostriedky zaručujúce spravodlivý proces, ako napr. právna pomoc a iné, môžu mať taktiež rôzne formy.

39. Rozdelenie právomocí medzi rôznymi štátnymi orgánmi môže taktiež mať dopad na kontext, v akom sa tento zoznam posudzuje. Toto rozdelenie by malo byť vyvážené prostredníctvom systému bŕzd a protiváh. Výkon zákonodarnej a výkonnej moci by mal podliehať kontrole ústavnosti a zákonnosti nestranným a nezávislým súdnictvom. Dobre fungujúce súdnictvo, ktorého rozhodnutia sa skutočne vykonávajú, je mimoriadne dôležité pre rešpektovanie právneho štátu a zlepšenie jeho úrovne.

40. Na medzinárodnej úrovni môžu požiadavky právneho štátu odrážať špecifiká medzinárodného právneho systému. V mnohých ohľadoch je tento systém oveľa menej rozvinutý ako národné ústavné a právny systémy. Až na špeciálne regionálne systémy ako Európska únia nemajú medzinárodné systémy žiadneho stáleho zákonodarcu a vo väčšine prípadov ani súdnictvo so záväznou príslušnosťou, pričom demokratické prvky v procese rozhodovania sú stále veľmi slabé.

41. Nadnárodná povaha Európskej únie ju viedla k tomu, že právny štát povýšila na všeobecný právny princíp aplikovateľný na jej právny systém. Podľa judikatúry Súdneho dvora EÚ právny štát zahŕňa vládu zákona, inštitucionálnu rovnováhu, (procesné) základné práva vrátane práva na súdnu ochranu, ako aj princípy rovnosti a proporcionality.

42. Medzi kontextuálne prvky právneho štátu nepatria iba právne faktory. Prítomnosť alebo absencia spoločnej politickej a právnej kultúry v spoločnosti a vzťah tejto kultúry k právnemu poriadku napomáhajú určeniu, do akej miery a na akej úrovni konkrétnosti majú byť jednotlivé prvky právneho štátu explicitne vyjadrené v písanom práve. Tak napríklad národné tradície v oblasti riešenia sporov budú mať dopad na konkrétne záruky spravodlivého procesu v danej krajine. Je dôležité, aby v každom štáte konkrétne mechanizmy a postup právneho štátu chránili silnú politickú a právnu kultúru, pričom tieto mechanizmy a postupy by mali byť neustále prehodnocované, adaptované a vylepšované.

43. Právny štát môže prekvitať jedine v krajine, ktorej obyvatelia cítia kolektívnu zodpovednosť za implementáciu tohto konceptu a robia tak z neho integrálnu súčasť ich vlastnej právnej politickej a sociálnej kultúry.

II. KRITÉRIÁ

A. Legalita¹⁶

1. Vláda zákona

Je vláda zákona rešpektovaná?

- i. Existuje písaná ústava?
- ii. Zaručuje sa súlad zákonov s ústavou?
- iii. Prijímajú sa zákony bezodkladne, ak ich prijatie vyžaduje ústava?
- iv. Koná výkonná moc v súlade s ústavnou a ostatnými zákonmi?¹⁷
- v. Prijímajú sa vykonávacie právne predpisy bezodkladne, ak ich prijatie vyžaduje zákon?
- vi. Je k dispozícii efektívna súdna kontrola zákonnosti aktov a rozhodnutí výkonnej moci?
- vii. Vztahuje sa súdna kontrola aj na akty a rozhodnutia nezávislých inštitúcií a súkromných aktérov vykonávajúcich činnosti vo verejnom záujme?
- viii. Je efektívna právna ochrana individuálnych ľudských práv pred zásahmi zo strany súkromných aktérov garantovaná?

44. *Štát musí konať v súlade so zákonom, ktorý toto konanie musí povoľovať. Hoci sa všeobecne uznáva potreba súdnej kontroly aktov a rozhodnutí exekutívy a iných orgánov vykonávajúcich úlohy vo verejnom záujme, národná prax sa veľmi líši v tom, ako je zaručený súlad zákonov s ústavou. Hoci súdna kontrola je efektívnym prostriedkom na dosiahnutie tohto účelu, môžu existovať aj iné spôsoby garantovania riadnej implementácie ústavy pre účely zaručenia dodržiavania právneho štátu, akými sú napr. predbežná kontrola vykonaná špecializovaným výborom.*¹⁸

2. Súlad so zákonom¹⁹

Konajú orgány verejnej moci na základe a v súlade s účinným objektívnym právom?²⁰

¹⁶ Princíp legality bol výslovne uznaný ako prvok právneho štátu Súdnym dvorom Európskej únie, pozri ECJ, C-496/99 P, *Komisia proti CAS Succhi di Frutta*, 29. 4. 2004, § 63.

¹⁷ Vyplýva to z princípu del'by moci, ktorý tiež obmedzuje priestor pre uváženie daný exekutíve: CM(2008)170, Rada Európy a právny štát, § 46.

¹⁸ Benátska komisia je v princípe za úplnú kontrolu ústavnosti, ale postačuje aj riadna implementácia ústavy: cf. CDL-AD(2008)010, stanovisko k ústave (Fínsko), § 115 a nasl. Pozri najmä časť o ústavnom súdnictve (II.E.3).

¹⁹ K hierarchii noriem pozri CDL-JU(2013)020, Zborník – Konferencia európskych štandardov právneho štátu a rozsahu uváženia v členských štátoch Rady Európy (Jerevan 3. – 5. júl 2013).

- i. Definuje právomoci orgánov verejnej moci zákon?²¹
- ii. Je rozdelenie právomocí medzi rôzne orgány jednoznačné?
- iii. Sú postupy, ktorými sa orgány verejnej moci majú riadiť, definované v zákone?
- iv. Môžu orgány verejnej moci konať bez zákonného základu? Sú takéto prípady riadne odôvodnené?
- v. Dodržiavajú orgány verejnej moci svoj pozitívny záväzok zaručiť implementáciu a efektívnu ochranu ľudských práv?
- vi. V prípadoch, keď sú úlohy vo verejnom záujme zverené súkromným aktérom, ustanovuje zákon ekvivalentné garancie?²²

45. *Základnou požiadavkou právneho štátu je, aby boli právomoci orgánov verejnej moci definované v zákone. Pokiaľ ide o zákonnosť konania verejných funkcionárov, požaduje sa, aby mali povolenie konať a aby následne konali v medziach im zverených právomocí a následne dodržiavať procesné aj hmotné právo. Rovnaké záruky by mali byť obsiahnuté v zákone, ak je výkon verejnej moci zverený súkromným aktérom, a to najmä ak ide o donucovacie právomoci. Okrem toho orgány verejnej moci musia aktívne chrániť základné práva jednotlivcov pred inými súkromnými aktérmi.*²³

46. *„Právo“ zahŕňa nielen ústavy, medzinárodné právo, zákony a podzákonné predpisy, ale tam, kde je to vhodné, aj sudcovské právo,²⁴ akým je common law, ktoré majú všetky záväznú povahu. Objektívne právo musí byť prístupné a predvídateľné.*²⁵

²⁰ V súvislosti s aktmi a rozhodnutiami zasahujúcimi do ľudských práv sa táto zmienka o „objektívnom práve“ vyskytuje vo viacerých ustanoveniach EDLP, a to vrátane čl. 6 ods. 1, čl. 7 a čl. 8 ods. 2, 10 ods. 2 a 11 ods. 2, ktoré sa týkajú obmedzení základných slobôd. Okrem mnohých iných orgánov pozri ESĽP Amann proti Švajčiarsku, č. 27798/95, 16. 2. 2000, § 47 a nasl.; Slivenko proti Lotyšsku, č. 48321/99, 9. 10. 2003, § 100; X. proti Lotyšsku, č. 27853/09, 26. 11. 2013, § 58; Kurić a spol. proti Slovinsku, č. 26828/06, 12. 3. 2014, § 341.

²¹ Je samozrejme prípustný určitý priestor pre uváženie, ale musí byť kontrolovaný. Pozri II.C.1.

²² Pozri II.A.8.

²³ Pre nové potvrdenie pozitívneho záväzku štátu garantovať základné práva jednotlivcov voči súkromným aktérom, pozri rozsudok ESĽP Bărbulescu proti Rumunsku, č. 61496/08, 12. 1. 2016, § 52 a nasl. (týkajúce sa čl. 8 dohovoru).

²⁴ Objektívne právo „zahŕňa normatívne akty aj judikatúru“, ESĽP, Achour proti Francúzsku, č. 67335/01, 29. 3. 2006, § 42; tiež Kononov proti Lotyšsku [GC], č. 36376/04, 17. 5. 2010, § 185.

²⁵ ESĽP The Sunday Times proti Spojenému kráľovstvu (č. 1), č. 6538/74, 26. 4. 1979, § 46 a nasl. K podmienkam dostupnosti a predvídateľnosti pozri: ESĽP Kurić a spol. proti Slovinsku, č. 26828/06, 26. 6. 2012, § 341 a nasl.; Amann proti Švajčiarsku, č. 27798/95, 16. 2. 2000, § 50; Slivenko proti Lotyšsku, č. 48321/99, 9. 10. 2003, § 100. Súdny dvor EÚ zastáva názor, že princípy právnej istoty a legitímnych očakávaní znamenajú, že „účinky legislatívnych aktov Spoločenstiev musia byť ich adresátom jasné a predvídateľné“: ECJ, 212 - 217/80, Amministrazione delle finanze dello Stato v. SRL Meridionale Industria Salumi a spol., 12. 11. 1981, § 10; alebo „že legislatíva musí byť jasná a presná a jej aplikácia predvídateľná pre všetky zainteresované strany“: CJEU, C-585/13, Europäisch-Iranische Handelsbank AG v. Council of the European Union, 5. 3. 2015, § 93; ECJ, C-325/91, France v Commission, 16. 6. 1993, § 26. Pre podrobnosti pozri II.B (právna istota).

3. Vzťah medzi medzinárodným a vnútroštátnym právom

Zaručuje vnútroštátny právny poriadok, že štát dodržiava svoje medzinárodnoprávne záväzky? Najmä:

- i. Zaručuje sa súlad s právom ľudských práv vrátane záväzných rozhodnutí medzinárodných súdov?
- ii. Existujú jasné pravidlá implementácie týchto záväzkov do vnútroštátneho práva?²⁶

47. *Princíp legality je v medzinárodnom práve vyjadrený v princípe pacta sunt servanda. Nezaoberá sa spôsobom, akým je medzinárodné obyčajové alebo zmluvné právo implementované vo vnútroštátnom poriadku, avšak štáty „sa nemôžu odvolávať na ustanovenia ich vnútroštátneho práva, a tým ospravedlňovať nesplnenie ustanovení zmluvy“²⁷ alebo nerešpektovanie medzinárodného obyčajového práva.*

48. *Princíp právneho štátu neprikazuje monizmus ani dualizmus, ale pacta sunt servanda platí bez ohľadu na národný prístup k vzťahu medzi medzinárodným a vnútroštátnym právom. V každom prípade je nevyhnutná úplná implementácia medzinárodného práva do vnútroštátneho právneho poriadku. Keď sa medzinárodné právo stane súčasťou vnútroštátneho práva, je záväzným v zmysle predchádzajúceho odseku o vláde zákona (II.A.2). To však neznamená, že by vždy malo prevládať nad ústavou alebo obyčajnými zákonmi.*

4. Normotvorné právomoci exekutívy

Je zaručený primát zákonodarnej moci?

- i. Sú v zákonoch parlamentu a normatívnych aktoch exekutívy vykonávajúcich zákony obsiahnuté všeobecné a abstraktné pravidlá až na niekoľko výnimiek ustanovených ústavou?
- ii. O aké výnimky ide? Sú časovo obmedzené? Podliehajú parlamentnej alebo súdnej kontrole? Existujú účinné prostriedky ochrany proti zneužitiu právomoci?
- iii. Keď parlament deleguje normotvornú právomoc na exekutívu, sú v takom prípade účel,

²⁶ Cf. čl. 26 (pacta sunt servanda) a čl. 27 (vnútroštátne právo a dodržiavanie medzinárodných zmlúv) Viedenského dohovoru o zmluvnom práve z roku 1969; CDL-STD(1993)006, Vzťah medzi vnútroštátnym a medzinárodným právom, § 3.6 (medzinárodné zmluvy), 4.9 (medzinárodné obyčajové právo), 5.5 (rozhodnutia medzinárodných organizácií), 6.4 (medzinárodné rozsudky a rozhodnutia); CDL-AD(2014)036, Správa o implementácii medzinárodných zmlúv o ľudských právach do vnútroštátneho práva a úloha súdov, § 50.

²⁷ Článok 27 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve; pozri tiež čl. 46 (Ustanovenia vnútroštátneho práva o oprávnení uzavierať zmluvy).

obsah a rozsah takejto delegácie upravené v zákone?²⁸

49. *Neobmedzené právomoci exekutívy sú de iure alebo de facto centrálnym prvkom absolutistických a diktátorských systémov. Moderný konštitucionalizmus sa sformoval ako reakcia na takéto systémy, a preto zaručuje primát zákonodarnej moci.*²⁹

5. Legislatívny proces

Je proces prijímania zákonov transparentný, demokratický, accountable a inclusive?

- i. Obsahuje ústava jasné pravidlá pre legislatívny proces?³⁰
- ii. Má parlament posledné slovo pri rozhodovaní o obsahu zákonov?
- iii. Je parlamentná rozprava o návrhoch zákonov verejná a sú tieto návrhy dostatočne odôvodnené napr. dôvodovými správami?³¹
- iv. Má verejnosť prístup k návrhom zákonov aspoň v momente ich predloženia parlamentu? Má verejnosť skutočnú možnosť vyjadriť sa?³²
- v. Ak je to vhodné, vypracúvajú sa odhady dopadu prijímanej legislatívy (napr. na ľudské práva alebo rozpočet)?³³
- vi. Zúčastňuje sa parlament procesu navrhovania, schvaľovania a implementácie

²⁸ Pozri čl. 80 nemeckej ústavy; čl. 76 talianskej ústavy, čl. 92 poľskej ústavy, čl. 290 ods. 1 Zmluvy o fungovaní EÚ, ktorý hovorí „Základné otázky určitej oblasti sú vyhradené legislatívnemu aktu, a preto nemôžu byť predmetom delegovania právomoci“.

²⁹ ESEP Sunday Times, poznámka č. 25.

³⁰ K potrebe zjednodušenia a zefektívnenia legislatívneho procesu pozri napr. CDL-AD(2012)026, § 79; cf. CDL-AD(2002)012, stanovisko k návrhu revízie ústavy (Rumunsko), § 38 a nasl.

³¹ Podľa ESEP prísna a náležitá kontrola (návrhov) zákonov, a to nielen následne vykonávaná súdmi, ale taktiež preventívna vykonávaná parlamentom, robí obmedzenia základných práv garantovaných dohovorom ľahšie odôvodniteľnými: ESEP Animal Defenders International proti Spojenému kráľovstvu, č. 48876/08, 22. 4. 2013, § 106 a nasl.

³² Výbor OSN pre ľudské práva, všeobecné odporúčanie č. 25 (1996), čl. 25 (účasť na verejných veciach a volebné právo) – Právo účasti na verejných veciach a právo na prístup k verejným funkciám za rovnakých podmienok – ustanovuje, že „občania sa na správe verejných vecí podieľajú aj tým, že vyvíjajú vplyv verejnou debatou“ (§ 8). Kodanský dokument ustanovuje, že zákony sa prijímajú postupom, ktorý je verejný, a moskovský dokument z roku 1991 uvádza, že „zákony sa tvoria a schvaľujú v procese, ktorý je otvorený“ (§ 18.1).

³³ ESEP Hatton proti Spojenému kráľovstvu, č. 36022/97, 8. 7. 2003, § 128: „Proces prijímania rozhodnutí štátom týkajúcich sa zložitých otázok environmentálnej a ekonomickej politiky, ako to je v tomto prípade, musí nevyhnutne zahŕňať náležitý prieskum, aby tak bolo možné nájsť vhodnú rovnováhu medzi rôznymi protichodnými záujmami, ktoré sú v hre.“ Pozri tiež Evans proti Spojenému kráľovstvu, č. 6339/05, 10. 4. 2007, § 64. K absencii skutočnej parlamentnej diskusie od prijatia zákona v roku 1870 pozri Hirst (No. 2) proti Spojenému kráľovstvu, č. 74025/01, 6. 10. 2005, § 79. Vo Fínsku zahŕňajú inštrukcie pre navrhovanie zákonov aj takúto požiadavku.

medzinárodných zmlúv?

50. *Ako bolo v úvode vysvetlené, právny štát súvisí s demokraciou v tom, že podporuje zodpovednosť a prístup k právam, čím sa limituje moc väčšiny.*

6. Výnimky počas krízových situácií

Ustanovuje zákon výnimky v prípade krízových situácií?

- i. Existujú konkrétne vnútroštátne ustanovenia aplikovateľné na krízové situácie (vojnový stav a iné krízové situácie ohrozujúce život národa)? Umožňuje vnútroštátne právo obmedziť ľudské práva v týchto situáciách? Aké okolnosti a kritériá sa pre takúto výnimku vyžadujú?
- ii. Zakazuje vnútroštátne právo obmedziť niektoré práva aj v krízových situáciách? Sú tieto obmedzenia primerané, t. j. limitované striktne požiadavkami situácie, čo sa týka trvania, okolností a rozsahu?³⁴
- iii. Ak je exekutíve umožnené narušiť normálnu deľbu moci, je táto možnosť tiež limitovaná v jej trvaní, okolnostiach a rozsahu?
- iv. Aký je postup pri vyhlásení krízovej situácie? Kontroluje parlament a súdy existenciu a trvanie krízovej situácie a rozsah akýchkoľvek zásahov v jej dôsledku?

51. *Bezpečnosť štátu a jeho demokratických inštitúcií, jeho funkcionárov a obyvateľstva je kľúčovým verejným aj súkromným záujmom, ktorý si vyžaduje ochranu a môže viesť k dočasnému obmedzeniu niektorých ľudských práv, prípadne k mimoriadnej modifikácii deľby moci. V minulosti sa však stávalo, že tieto výnimočné právomoci boli zneužívané autoritárskymi režimami, ktorým išlo o udržanie sa pri moci, umlčanie opozície a o celkové obmedzenie ľudských práv. Striktne limitovanie trvania, okolností a rozsahu takýchto právomocí je preto kľúčové. Štátna a verejná bezpečnosť sa dá dosiahnuť jedine v demokracii, ktorá plne rešpektuje právny štát.³⁵ To si vyžaduje parlamentnú a súdnu kontrolu existencie a trvania vyhlásenej krízovej situácie z dôvodu zabránenia jej zneužívaniu.*

52. *Relevantné ustanovenia Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach,*

³⁴ Cf. čl. 15 dohovoru („odstúpenie vo výnimočných situáciách“); čl. 4 medzinárodného paktu o občianskych a politických právach; čl. 27 Amerického dohovoru o ľudských právach. Pre konkrétnu aplikáciu čl. 15 dohovoru pozri ESEP *A. a spol. proti Spojenému kráľovstvu*, č 3455/05, 19. 2. 2009, § 178, § 182: ESEP považoval odstúpenie od čl. 5 ods. 1 dohovoru za neprimerané. K právomociam vo výnimočných situáciách pozri CDL-STD(1995)012, Právomoci vo výnimočných situáciách; CDL-AD(2006)015, stanovisko k ochrane ľudských práv vo výnimočných situáciách.

³⁵ CDL-AD(2006)015, § 33.

Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Amerického dohovoru o ľudských právach sú podobné.³⁶ Umožňujú odchýliť sa od záväzku dodržiavania ľudských práv (na rozdiel od obvyčajného obmedzenia) iba vo veľmi výnimočných okolnostiach. Tieto odchýlenia nie sú možné v prípade tzv. „absolútnych práv: právo na život, zákaz mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania a trestania, zákaz otroctva, princíp nullum crimen, nulla poena,“ a iné.³⁷ V časti II.A.6 sú požiadavky týchto dohovorov zhrnuté.

7. Výkon zákonov

Aké opatrenia sa prijímajú na zaručenie toho, že orgány verejnej moci účinne vykonávajú zákony?

- i. Sú prekážky výkonu zákonov analyzované pred a po ich prijatí?
- ii. Existujú efektívne prostriedky nápravy proti nevykonaniu zákonov?
- iii. Definuje zákon jasné a konkrétne sankcie za nedodržiavania zákonov?³⁸
- iv. Existuje solídny a koherentný systém núteného výkonu práva orgánmi verejnej moci pre účely vykonania týchto sankcií?
- v. Aplikujú sa tieto sankcie konzistentne?

53. Hoci úplný nútený výkon zákona je len zriedka možný, základnou požiadavkou právneho štátu je, že zákony sa majú dodržiavať. To znamená, že štátne orgány ich musia efektívne vykonávať. Samotná podstata právneho štátu by bola spochybnená, ak by zákony boli iba na papieri, ale v praxi by sa riadne neaplikovali a nevykonávali.³⁹ Povinnosť vykonávať zákony v sebe zahŕňa ich dodržiavanie jednotlivcami, povinnosť štátu ich dodržiavanie rozumne vynucovať a povinnosť orgánov verejnej moci konať v medziach ich právomocí.

54. Prekážky efektívneho výkonu zákonov môžu nastať nielen v dôsledku protiprávneho alebo nedbanlivostného konania orgánov, ale tiež preto, že kvalita zákonov robí ich výkon ťažším. Preto je dôležité hodnotenie toho, či je zákon vykonateľný v praxi pred jeho prijatím, ako aj po jeho prijatí, či je vykonateľný a riadne vykonávaný. To znamená, že právny štát si žiada predbežné aj následné hodnotenie zákonov.

³⁶ Článok 15 dohovoru; čl. 4 paktu; čl. 27 ADLP.

³⁷ CDL-AD(2006)015, § 9. K odstúpeniu podľa čl. 15 dohovoru pozri všeobecnejšie CDL-AD(2006)015, § 9 a nasl. a tam citovanú judikatúru.

³⁸ K potrebe efektívnych a odstrašujúcich sankcií pozri napr. CDL-AD(2014)019, § 89; CDL-AD(2013)021, § 70.

³⁹ Benátska komisia často zdôrazňuje potrebu riadnej implementácie zákonov, pozri napr. CDL-AD(2014)003, § 11: „hlavným problémom organizovania skutočne demokratických volieb ostáva vykonávanie politickej vôle všetkými zúčastnenými, aby sa dodržiavala litera a duch zákona a aby sa riadne a efektívne zákony vykonávali“; CDL-AD(2014)001, § 85.

55. *Riadnemu výkonu zákonov tiež môže brániť absencia dostatočných sankcií (lex imperfecta), ako aj ich nedostatočné či selektívne uplatňovanie.*

8. Súkromné subjekty poverené výkonom úloh vo verejnom záujme

Zaručuje zákon, že neštátne subjekty, ktoré sčasti alebo úplne prevzali tradičné úlohy orgánov verejnej moci a ktorých konanie a rozhodnutia majú podobný dopad na obyčajných ľudí ako v prípade orgánov verejnej moci, podliehajú požiadavkám právneho štátu a zodpovedajú sa podobným spôsobom ako orgány verejnej moci?⁴⁰

56. *Existuje viacero oblastí, v ktorých hybridné štátno-súkromné alebo súkromné subjekty vykonávajú právomoci, ktoré boli tradične doménou štátnych orgánov vrátane správy väzníc a zdravotníctva. Aj na tieto situácie sa musí právny štát vzťahovať.*

B. Právna istota

1. Prístupnosť zákonov

Sú zákony prístupné?

- i. Zverejňujú sa všetky legislatívne akty pred nadobudnutím účinnosti?
- ii. Sú ľahko dostupné, t. j. bezplatne na internete a/alebo v úradnom vestníku?

2. Prístupnosť súdnych rozhodnutí

Sú súdne rozhodnutia dostupné?

- i. Sú súdne rozhodnutia verejnosti ľahko dostupné?⁴¹
- ii. Sú výnimky riadne odôvodnené?

57. *Keďže súdne rozhodnutia môžu spresňovať, rozvádzať a aj vytvárať platné právo, ich*

⁴⁰ Cf. čl. 124 finskej ústavy: „Výkon úloh verejnej správy možno delegovať na iné subjekty ako orgány verejnej správy jedine zákonom alebo na základe zákona, ak to je nevyhnutné pre riadny výkon týchto úloh a ak základné práva a slobody, prostriedky právnej ochrany a iné požiadavky dobrého vládnutia tým nie sú dotknuté.“

⁴¹ ESĽP *Fazlyiski proti Bulharsku*, č. 40908/05, 16. 4. 2013, § 64 – § 70, najmä § 65; *Ryakib Biryukov proti Rusku*, č. 14810/02, 17. 1. 2008, najmä § 30 a nasl.; cf. *Kononov proti Lotyšsku*, č. 36376/04, 17. 5. 2010, § 185.

prístupnosť je súčasťou právnej istoty. Obmedzenia možno odôvodniť ochranou individuálnych práv, napr. mladistvých v trestných veciach.

3. Predvídateľnosť zákonov

Sú zákony predvídateľné?⁴²

- i. Sú zákony písané zrozumiteľne?
- ii. Ustanovuje nový zákon jasne, či a ktorý starý zákon sa ruší alebo mení? Inkorporujú sa zmeny do konsolidovaných a verejne dostupných verzií zákonov?

*58. Predvídateľnosť neznamena iba to, že zákon musí byť v rámci možnosti pred jeho uverejnením v zbierke zákonov predstavený verejnosti a jeho účinky musia byť predvídateľné. Musí byť tiež formulovaný dostatočne presne a jasne, aby sa subjekty práva mohli vo svojom správaní ním riadiť.*⁴³

59. Nevyhnutný stupeň predvídateľnosti závisí však od povahy zákona, ktorá je kľúčová najmä v trestnoprávnej legislatíve. Čoraz dôležitejšou sa stáva prevencia; tento vývoj je legitímny z dôvodu hromadenia rizík vyplývajúcich najmä z meniacej sa technológie. V oblastiach, kde sa preventívny prístup zákonov uplatňuje (napr. legislatíva týkajúca sa rizík), požiadavky na konanie štátnych orgánov sú definované širšie a abstraktnejšie, avšak aj tu sa aplikuje právny štát a rovnako aj tu platí princíp predvídateľnosti.

4. Stabilita a konzistentnosť zákonov

Sú zákony stabilné a konzistentné?

- i. Sú zákony stabilné v tom zmysle, že sa menia iba po dostatočnom upozornení?⁴⁴
- ii. Sú konzistentne aplikované?

⁴² ESEP *The Sunday Times* proti Spojenému kráľovstvu (No. 1), č. 6538/74, 26. 4. 1979, § 46 a nasl.; *Rekvényi* proti Maďarsku, 25390/94, 20. 5. 1999, § 34 a nasl.

⁴³ ESEP *The Sunday Times* proti Spojenému kráľovstvu (No. 1), č. 6538/74, 26. 4. 1979, § 49.

⁴⁴ Benátska komisia sa vyjadrovala k problému stability legislatívy v oblasti volieb: Kódex osvedčených postupov vo volebných veciach, CDL-AD(2002)023rev, II.2; Interpretácia deklarácia k stabilite volebnej legislatívy, CDL-AD(2005)043.

60. *Nestabilita a nekonzistentnosť legislatívy alebo konania exekutívy môže mať dopad na schopnosť ľudí plánovať svoje vlastné konanie. Stabilita nie je samoučelná: zákon sa tiež musí vedieť prispôbiť meniacim sa okolnostiam. Možno ich meniť, ale verejnosť musí byť na to upozornená a mať možnosť vyjadriť sa, a to bez toho, aby to malo neblahý vplyv na legitímne očakávania (pozri ďalej).*

5. Legitímne očakávania

Zaručuje sa dodržiavanie princípu legitímnych očakávaní?

61. *Princíp legitímnych očakávaní je súčasťou princípu právnej istoty podľa práva EÚ a vychádza z vnútroštátneho práva. Vyjadruje tiež myšlienku, že orgány verejnej moci majú nielen dodržiavať zákony, ale tiež svoje sľuby a očakávania, ktorým dali vzniknúť. Podľa doktríny legitímnych očakávaní tí, ktorí konajú v dobrej viere na základe zákona, by mali mať zachované ich legitímne očakávania. Nové okolnosti však môžu výnimočne odôvodniť legislatívne zmeny, ktoré tieto očakávania nabúrajú. Táto doktrína sa vzťahuje nielen na legislatívu, ale tiež na individuálne rozhodnutia orgánov verejnej moci.⁴⁵*

6. Zákaz retroaktivity

Zakazuje sa retroaktivita zákonov?

- i. Zakazuje sa retroaktivita trestnoprávných zákonov?
- ii. Do akej miery je zakázaná retroaktivita ostatných zákonov?⁴⁶
- iii. Existujú výnimky a ak áno, za akých okolností?

⁴⁵ Napr. jednotlivci, ktorí boli podporovaní komunitárnymi opatreniami k určitému správaniu, môžu legitímne očakávať, že po skončení tejto úlohy nebudú obmedzovaní práve z dôvodu, že využili možnosti ponúkané komunitárnymi predpismi: ESD, 120/86, *Mulder v. Minister van Landbouw en Visserij*, 28. 4. 1988, § 21 a nasl. V judikatúre EŠLP sa doktrína legitímnych očakávaní v podstate vzťahuje na ochranu majetku garantovanú čl. 1 prvého dodatkového protokolu k dohovoru: pozri napr. *Anhaeuser-Busch Inc. proti Portugalsku* [VK], č. 73049/01, 11. 1. 2007, § 65; *Gratzinger a Gratzingerova proti Česku* [VK], č. 39794/98, 10. 7. 2002, § 68 a nasl.; *National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society a Yorkshire Building Society proti Spojenému kráľovstvu*, č. 21319/93, 21449/93, 21675/93, 21319/93, 21449/93 a č. 21675/93, 23. 10. 1997, § 62 a nasl.

⁴⁶ Pozri čl. 7 ods. 1 dohovoru, čl. 15 paktu, čl. 9 ADLP, čl. 7 ods. 2 Africkej charty o ľudských právach a právach národov, pokiaľ ide o trestné právo; čl. 28 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, pokiaľ ide o medzinárodné zmluvy.

7. Nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege

Platia princípy *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*?

62. *Ludia musia byť vopred informovaní o dôsledkoch ich konania. To znamená predvídateľnosť (II.B.3) a zákaz retroaktivity najmä v trestnoprávnej legislatíve. V občianskom a správnom práve môže retroaktivita negatívne dopadať na práva a právom chránené záujmy.⁴⁷ Mimo trestného práva možno akceptovať retroaktívne obmedzenie individuálnych práv alebo ukladanie povinností, ale iba vo verejnom záujme a v súlade s princípom proporcionality (vrátane časového aspektu). Zákonodarca by nemal zasahovať do súdnej aplikácie zákonov.*

8. Res judicata⁴⁸

Zaručuje sa rešpektovanie *res judicata*?

- i. Zaručuje sa rešpektovanie princípu *ne bis in idem*?
- ii. Je možné zmeniť právoplatné súdne rozhodnutia?
- iii. Ak áno, za akých podmienok?

63. *Res judicata* znamená, že ak bolo raz rozhodnuté v odvolacom konaní, ďalšie odvolanie nie je prípustné. Právoplatné rozhodnutia sa majú rešpektovať, pokiaľ neexistujú presvedčivé dôvody pre ich opätovné preskúmanie.⁴⁹

C. Predchádzanie zneužitiu právomoci⁵⁰

⁴⁷ Zákaz retroaktivity sa neaplikuje, ak nová právna úprava je pre jednotlivca výhodnejšia. EŠLP zastáva názor, že čl. 7 dohovoru zahŕňa princíp spätného pôsobenia miernejšej trestnoprávnej úpravy: pozri *Scoppola proti Taliansku* (No. 2), č. 10249/03, 17. 12. 2009.

⁴⁸ Článok 4 protokolu č. 7 dohovoru, čl. 14 ods. 7 paktu, čl. 8 ods. 4 ADEL (v trestných veciach); k princípu *res judicata*, pozri napr. EŠLP *Brumărescu proti Rumunsku*, č. 28342/95, 28. 10. 1999, § 62; *Kulkov a spol. proti Rusku*, č. 25114/03, 11512/03, 9794/05, 37403/05, 13110/06, 19469/06, 42608/06, 44928/06, 44972/06 a č. 45022/06, 8. 1. 2009, § 27; *Duca proti Moldavsku*, 75/07, 3. 3. 2009, § 32. EŠLP považuje princíp *res judicata* za aspekt právnej istoty. Porovnaj *Marckx proti Belgicku*, č. 6833/74, 13. 6. 1979, § 58.

⁴⁹ Rada Európy a právny štát – prehľad, CM(2008)170, 21. 11. 2008, § 48.

⁵⁰ Ochranu pred svojvôľou spomína EŠLP vo viacerých prípadoch. Okrem tých citovaných v nasledujúcej poznámke, pozri napr. *Husayn (Abu Zubaydah) proti Poľsku*, č. 7511/13, 24. 7. 2014, § 521 a nasl.; *Hassan proti*

Existujú záruky proti svojvôli a zneužívaniu právomoci orgánmi verejnej moci?

- i. Ak áno, aký je právny základ tejto záruky (ústava, zákon, sudcovské právo)?
- ii. Existujú jasné zákonné obmedzenia diskrečnej právomoci, najmä exekutívy v rámci výkonu správy?⁵¹
- iii. Existujú mechanizmy na predchádzanie, nápravu a sankcionovanie zneužitia diskrečnej právomoci? Ak majú štátne orgány diskrečnú právomoc, podlieha jej výkon súdnej kontrole?
- iv. Sú orgány verejnej moci povinné svoje rozhodnutia riadne odôvodniť, najmä ak zasahujú do individuálnych práv? Je neodôvodnenie platným dôvodom na napadnutie takéhoto rozhodnutia pred súdom?

64. *Výkon právomoci, ktorý vedie k materiálne nespravodlivým, iracionálnym alebo opresívnym rozhodnutiam, porušuje princíp právneho štátu.*

65. *Je v rozpore s právnym štátom, ak je diskrečná právomoc exekutívy neobmedzená. V dôsledku toho musí platné právo definovať rozsah takéhoto uváženia, aby sa tak zabránilo svojvôli.*

66. *Zneužitie diskrečnej právomoci by malo podliehať súdnej alebo inej nezávislej kontrole. Prostriedky ochrany by mali byť jasné a ľahko dostupné.*

67. *Vhodný je aj prístup k ombudsmanovi alebo inej forme mimosúdneho riešenia.*

68. *Povinnosť odôvodnenia by sa tiež malo vzťahovať aj na rozhodnutia správnych orgánov.*⁵²

Spojenému kráľovstvu, č. 29750/09, 16. 9. 2014, § 106; *Gruzínsko proti Rusku (I)*, č. 13255/07, 3. 7. 2014, § 182 a nasl. (čl. 5 dohovoru); *Ivinović proti Chorvátsku*, č. 13006/13, 18. 9. 2014, § 40 (čl. 8 dohovoru). K SDEÚ pozri napr. ECJ, 46/87 a 227/88, *Hoechst v. Commission*, 21. 9. 1989, § 19; T-402/13, *Orange v. European Commission*, 25. 11. 2014, § 89. K limitom uváženia pozri prílohu k odporúčaniu Rady ministrov o dobrej správe, CM/Rec(2007)7, čl. 2 ods. 4 („princíp zákonnosti“): „Orgány verejnej správy majú vykonávať svoje právomoci iba vtedy, ak ich na to oprávňujú platné predpisy a zistený skutkový stav a iba pre účely, pre ktoré im tieto právomoci boli zverené“.

⁵¹ CM(2008)170, Rada Európy a právny štát, § 46; *ESLP Malone*, č. 8691/79, 2. 8. 1984, § 68; *Segerstedt-Wiberg a spol. proti Švédsku*, č. 62332/00, 6. 6. 2006, § 76 (čl. 8). Moderná spoločnosť je veľmi zložitá, a preto orgány verejnej moci musia mať určitý priestor na uváženie. Princíp, podľa ktorého orgány verejnej moci sa majú snažiť o objektivitu („sachlich“) a ktorý existuje v niektorých štátoch (napr. Švédsko alebo Fínsko), nezakazuje iba diskriminačné zaobchádzanie, ale je chápaný ako dôležitý faktor budujúci dôveru verejnosti vo verejnú správu a sociálny kapitál.

⁵² Pozri napr. čl. 41 ods. 1 písm. c) Charty základných práv EÚ. Taktiež časť II.E.2.c.vi a poznámku pod čiarou 126.

D. Rovnosť pred zákonom a zákaz diskriminácie

1. Princíp

Zakotvuje ústava princíp rovnakého zaobchádzania, povinnosť štátu presadzovať rovnosť a právo jednotlivcov nebyť diskriminovaní?

2. Zákaz diskriminácie⁵³

Je dodržiavanie princípu zákazu diskriminácie zaručené?

- i. Zakazuje ústava diskrimináciu?
- ii. Garantujú zákony efektívne zákaz diskriminácie?
- iii. Je priama aj nepriama diskriminácia jasne definovaná a zakázaná ústavou a/alebo zákonom?

69. Princíp zákazu diskriminácie znamená zákaz akéhokoľvek nedôvodného nerovnakého zaobchádzania predpokladaného alebo dovoleného zákonom a garanciu pre všetkých ľudí rovnakej a efektívnej ochrany pred diskrimináciou z dôvodu rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politických a iných názorov, národnostného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnostnej menšine, vlastníctva, rodinného pôvodu alebo iného postavenia.

3. Rovnosť v zákonoch

Je rovnosť v zákonoch garantovaná?

- i. Vyžaduje ústava, aby podústavné normatívne právne akty rešpektovali princíp rovnosti pred zákonom?⁵⁴ Ustanovuje, že rozdiely v zaobchádzaní musia byť objektívne odôvodnené?
- ii. Je možné napadnúť pred súdom právne predpisy pre porušenie princípu rovnosti?
- iii. Existujú jednotlivci alebo skupiny so špeciálnymi privilégiami? Sledujú tieto výnimky a/alebo privilégia legitímne ciele a sú v súlade s princípom proporcionality?
- iv. Poskytujú sa výslovne pozitívne opatrenia v prospech určitých skupín vrátane národnostných menšín, aby sa tým zmierňovali existujúce nerovnosti?

⁵³ Pozri napr. čl. 14 dohovoru; protokol č. 12 dohovoru; čl. 12, čl. 26 paktu, čl. 24 ADLP; čl. 2 Africkej charty.

⁵⁴ Pozri napr. CDL-AD(2014)010, § 41 – § 42; CDL-AD(2013)032, stanovisko ku konečnému návrhu ústavy Tuniskej republiky, § 44 a nasl.: rovnosť sa nemá vzťahovať iba na občanov, ale má zahŕňať všeobecnú klauzulu o zákaze diskriminácie.

70. *Zákony musia rešpektovať princíp rovnosti: k rovnakým situáciám musí pristupovať rovnako a k odlišným odlišne a zaručovať rovnosť s ohľadom na akékoľvek dôvody prípadnej diskriminácie.*

71. *Napríklad parlamentná imunita a najmä tá procesná „by mala byť upravená reštriktívne a malo by byť vždy možné na základe jasného a nestranného postupu poslancov tejto imunity zbaviť. Ak existuje aj procesná imunita, poslanec by jej v zásade mal byť zbavený vždy okrem prípadov, keď je jej ponechanie odôvodnené vzhľadom na okolnosti prípadu a zároveň primerané a nevyhnutné pre účely ochrany demokratického chodu parlamentu a práv politickej opozície“.*⁵⁵

72. *„Zákon by mal ustanoviť, že zákaz diskriminácie nebráni prijatiu a zachovaniu dočasných špeciálnych opatrení pre účely predchádzania alebo kompenzácie znevýhodnení z dôvodu príslušnosti k určitej skupine alebo pre účely uľahčenia plnohodnotnej účasti týchto znevýhodnených ľudí vo všetkých oblastiach života. V týchto opatreniach by sa už po dosiahnutí sledovaného cieľa nemalo pokračovať.“*⁵⁶

4. Rovnosť pred zákonom

Je rovnosť pred zákonom garantovaná?

- i. Ustanovuje vnútroštátny právny poriadok jasne, že zákon sa vzťahuje na všetkých rovnako bez ohľadu na rasu, farbu pleti, pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné názory, etnický alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rodinný pôvod alebo iné postavenie?⁵⁷ Ustanovuje, že rozdiely v zaobchádzaní musia byť objektívne odôvodnené, sledovať rozumný cieľ a byť v súlade s princípom proporcionality?⁵⁸

⁵⁵ CDL-AD(2014)011, Správa o rozsahu a spôsobe odňatia parlamentnej imunity (§ 200); ESLP *Cordova proti Taliansku*, No. 1 a No. 2, č. 40877/98 a č. 45649/99, 30. 1. 2003, § 58 – § 67.

⁵⁶ Európska komisia proti rasizmu a netolerancii, odporúčanie č. 7, § 5.

⁵⁷ Napr. čl. 1 ods. 2 protokolu č. 12 dohovoru jasne hovorí, že „každý orgán verejnej moci“ – a teda nielen zákonodarca – musí rešpektovať princíp rovnosti. Článok 26 paktu hovorí, že „všetci sú si rovní pred zákonom a majú právo na rovnakú ochranu zákona bez diskriminácie“. „Princíp rovnakého zaobchádzania je všeobecným princípom práva EÚ zakotveným v čl. 20 a čl. 21 Charty základných práv EÚ“; CJEU, C-550/07 P, *Akzo Nobel Chemicals and Akros Chemicals v Commission*, 14. 9. 2010, § 54.

⁵⁸ Rozdielne zaobchádzanie je prípustné pri situáciách, ktoré nie sú porovnateľné, alebo vtedy, ak je objektívne a racionálne odôvodnené: pozri ESLP *Hämäläinen proti Fínsku*, č. 37359/09, 26. 7. 2014, § 108: „Súd vo svojej judikatúre ustálil, že na to, aby došlo k porušeniu čl. 14, musí dôjsť k rozdielnemu zaobchádzaniu s osobami v relevantne podobných situáciách. Takéto rozdielne zaobchádzanie je diskriminačné, ak nie je objektívne a racionálne odôvodnené; inými slovami, ak nesleduje legitímny cieľ alebo neexistuje racionálny vzťah

- ii. Existuje účinný ochranný prostriedok proti diskriminačnej aplikácii zákona?⁵⁹

73. *Právny štát vyžaduje všeobecné podriadenie sa každého objektívnemu právu. To znamená, že právo by malo byť rovnako aplikované a konzistentne vykonávané. Rovnosť však nie je iba formálnym kritériom, ale mala by viesť aj k materiálne rovnakému zaobchádzaniu. Na dosiahnutie tohto účelu možno tolerovať a dokonca môžu byť potrebné aj určité rozdiely. Jedným zo spôsobov zaistenia materiálnej rovnosti môžu byť za určitých okolností aj opatrenia pozitívnej diskriminácie pre účely nápravy minulých znevýhodnení alebo vylúčení.*⁶⁰

E. Prístup k spravodlivosti⁶¹

1. Nezávislosť a nestrannosť

a. Nezávislosť súdnictva

Existujú dostatočné ústavné a zákonné záruky nezávislosti súdnictva?

- i. Sú základné princípy nezávislosti súdnictva vrátane objektívnych postupov a kritérií pri menovaní sudcov, trvania mandátu, disciplinárnych konaní a podmienok odvolania zakotvené v ústave alebo zákone?⁶²
- ii. Sú sudcovia menovaní doživotne alebo do dosiahnutia dôchodkového veku? Obmedzujú sa dôvody ich odvolania na vážne porušenia zákonných ustanovení disciplinárneho alebo trestného práva, prípadne na skutočnosť, že sudca nie je schopný vykonávať svoju funkciu? Je príslušný postup jasne stanovený v zákone? Majú sudcovia k dispozícii

proporcionality medzi použitými prostriedkami a sledovaným cieľom. Zmluvné štáty majú priestor pre uváženie pri hodnotení, či a do akej miery rozdiely v inak podobných situáciách odôvodňujú rozdiely v zaobchádzaní (Burden proti Spojenému kráľovstvu, č. 13378/05, § 60, ESLP 2008)“.

⁵⁹ Cf. čl. 13 dohovoru; čl. 2 ods. 3 paktu; čl. 25 ADLP; čl. 7 ods. 1 písm. a) Africkej charty.

⁶⁰ Cf. čl. 1 ods. 4 a 2 ods. 2 Medzinárodného dohovoru o eliminácii všetkých foriem rasovej diskriminácie; čl. 4 Dohovoru o eliminácii všetkých foriem diskriminácie žien; čl. 5 ods. 4 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím.

⁶¹ K problematike prístupu k spravodlivosti a právneho štátu pozri SG/Inf(2016)3, Problémy nezávislosti a nestrannosti súdov v členských štátoch Rady Európy, správa pripravená spoločne Výborom Poradnej rady európskych sudcov a výborom Poradnej rady európskych prokurátorov pre Generálneho tajomníka Rady Európy ako reakcia na jeho správu z roku 2015 nazvanú „Stav demokracie, ľudských práv a právneho štátu v Európe – spoločná zodpovednosť za demokratickú bezpečnosť v Európe“.

⁶² CDL-AD(2010)004, § 22: „Základné princípy zaručujúce nezávislosť súdnictva by mali byť upravené v ústave alebo ekvivalentnom texte“.

- opravné prostriedky proti rozhodnutiam o ich odvolaní?⁶³
- iii. Sú dôvody disciplinárneho postihu jasne definované a sankcie obmedzené na úmyselné zavinenie a prípady hrubej nebanlivosti?⁶⁴
 - iv. Je takéto konanie vedené nezávislým orgánom?⁶⁵
 - v. Skladá sa tento orgán aj z iných osôb ako zo sudcov?
 - vi. Je menovanie a povyšovanie sudcov založené na relevantných faktoroch ako schopnosti, integrite a skúsenosti?⁶⁶ Sú tieto kritériá definované zákonom?
 - vii. Za akých podmienok je možné preložiť sudcu na iný súd? Vyžaduje sa jeho súhlas s preložením? Môže sa sudca proti rozhodnutiu o preložení odvolať?
 - viii. Existuje nezávislá súdna rada? Je zriadená ústavou alebo zákonom o súdnictve?⁶⁷ Ak áno, zaručuje adekvátne zastúpenie sudcov, iných právnikov a verejnosti?⁶⁸
 - ix. Môžu sa sudcovia obrátiť na súdnu radu v prípadoch zásahov do ich nezávislosti?
 - x. Je finančná autonómia súdnictva zaručená? Majú súdy dostatok pridelených zdrojov a obsahuje štátny rozpočet ustanovenie o súdnictve, aby sa tak vylúčila možnosť, že exekutíva bude tieto zdroje redukovať, s výnimkou prípadu, ak je táto redukcia všeobecným opatrením?⁶⁹ Majú súdnictva alebo súdna rada nejaké slovo pri schvaľovaní rozpočtu?
 - xi. Obmedzujú sa úlohy prokurátorov najmä na oblasť trestného konania?⁷⁰
 - xii. Je súdnictvo vnímané ako nezávislé? Ako vníma verejnosť možné politické vplyvy a manipulácie pri menovaní a povyšovaní sudcov/prokurátorov, ako aj v prípade ich rozhodovania v konkrétnych veciach? Ak takéto javy existujú, poskytuje súdna rada efektívnu ochranu sudcom proti neprípustným útokom?
 - xiii. Rozhodujú sudcovia systematicky v súlade s obžalobou (zaujatosť v prospech prokuratúry)?
 - xiv. Majú sudcovia spravodlivé a dostatočné ohodnotenie?

⁶³ Cf. Odporúčanie CM/Rec(2010)12 Výboru ministrov o sudcoch: nezávislosť, efektívnosť a úlohy, § 49 a nasl.; CDL-AD(2010)004, § 33 a nasl.; k ústavnému súdnictvu pozri „Zloženie ústavných súdov: veda a technika demokracie č. 20, CDL-STD(1997)020, s. 18 – 19.

⁶⁴ „Sudcovia... by mali mať iba funkčnú imunitu, t. j. imunitu pred stíhaním za akty urobené pri výkone ich funkcie s výnimkou úmyselných trestných činov, napr. prijímania úplatkov“, CDL-AD(2010)004, § 61.

⁶⁵ Kyjevské odporúčania OBSE o sudcovskej nezávislosti, § 9.

⁶⁶ Cf. CM/Rec(2010)12, § 44.

⁶⁷ Benátska komisia považuje za rozumné zriadiť súdnu radu, ktorá by mala rozhodujúci vplyv vo veciach menovania a kariérneho postupu sudcov: CDL-AD(2010)004, § 32.

⁶⁸ „Značná časť až väčšina členov súdnej rady by mala byť volená samotnými sudcami“, CDL-AD(2007)028, § 29.

⁶⁹ CDL-AD(2010)038, Amicus curiae pre ústavný súd Macedónska o zmenách niekoľkých zákonov upravujúcich platové pomery volených a menovaných funkcionárov.

⁷⁰ Odporúčanie Výboru ministrov CM/Rec(2012)11 o úlohe prokurátorov mimo trestnej justície; CDL-AD(2010)040, § 81 – § 83; CDL-AD(2013)025, spoločné stanovisko k návrhu zákona o prokuratúre (Ukrajina), § 16 – § 28.

74. *Súdnictvo by malo byť nezávislé. Nezávislosť znamená, že súdnictvo nepodlieha externým tlakom či politickým vplyvom a manipulácii, a to najmä zo strany exekutívy. Táto požiadavka je integrálnou súčasťou základného demokratického princípu del'by moci. Sudcovia by nemali byť vystavení politickému vplyvu či tlakom.*

75. *ESLP vyzdvihuje štyri prvky nezávislosti súdnictva: spôsob menovania do funkcie, dĺžku funkčného obdobia, existenciu záruk proti externému tlaku (vrátane otázok rozpočtu) a či sa súdnictvo javí ako nezávislé a nestranné.⁷¹*

76. *Časovo obmedzené funkčné obdobie, prípadne funkčné obdobie umožňujúce opätovné vymenovanie robí sudcov závislých na orgáne, ktorý ich vymenoval, resp. ktorý má právomoc ich opätovne vymenovať.*

77. *Právna úprava odvolania z funkcie môže podporovať udeľovanie skrytých sankcií.*

78. *Disciplinárne previnenia a ich právne dôsledky by mal jasne definovať zákon. Disciplinárny systém by mal spĺňať požiadavky procesnej férovosti, ktoré by mali zahŕňať právo na spravodlivé vypočutie a možnosť odvolať sa (pozri časť II.E.2).*

79. *Je dôležité, aby menovanie a povyšovanie sudcov nebolo založené na politických alebo osobných kritériách, a tento systém je potrebné neustále monitorovať, či je to tak.*

80. *Hoci nedobrovoľné preloženie sudcu na iný súd možno v niektorých prípadoch aplikovať v súlade s právom ako sankciu, mohlo by sa používať aj ako politicky motivovaný nástroj vydávaný ako sankcia.⁷² Takéto preloženie je však odôvodnené v princípe v prípadoch legítimnej inštitucionálnej reorganizácie.*

81. *„Vhodnou metódou garantovania nezávislosti súdnictva je, ak nezávislá súdna rada má rozhodujúci vplyv na rozhodnutia týkajúce sa menovania a kariéry sudcov“. Súdne rady „by mali byť pluralistické a podstatnú časť, ak nie väčšinu, jej členov by mali tvoriť sudcovia.“⁷³ To je najefektívnejší spôsob, ako zaručiť, že rozhodnutia týkajúce sa menovania a kariéry sudcov sú nezávislé od vlády a administratívy.⁷⁴ Môžu však existovať aj iné akceptovateľné spôsoby kreovania nezávislého súdnictva.*

82. *Zverenie týchto úloh exekutíve je prípustné iba v krajinách, kde sú tieto právomoci obmedzené právnou kultúrou a tradíciou, ktoré sa tvorili dlhodobo, pričom účasť parlamentu*

⁷¹ Pozri najmä ESLP *Campbell and Fell proti Spojenému kráľovstvu*, 28. 6. 2014, č. 7819/77 a č. 7878/77, § 78.

⁷² Cf. CDL-AD(2010)004, § 43.

⁷³ CDL-AD(2010)004, § 32.

⁷⁴ Cf. Odporúčanie Výboru ministrov (94)12 o nezávislosti, efektívnosti a úlohe sudcov (princíp I.2.a), ktoré preferuje súdnu radu, ale akceptuje aj iné systémy.

so sebou nesie riziko politizácie.⁷⁵ Zahrnutie iba sudcov nesie so sebou riziko, že to bude vnímané ako ochrana vlastných radov, záujmov a rodinkárstvo. Pokiaľ ide o zloženie súdnej rady, je potrebné vyhnúť sa politizácii aj korporativizmu.⁷⁶ Je potrebné nájsť vhodnú rovnováhu medzi členmi z radov sudcov a radov laikov.⁷⁷ Zahrnutie iných odvetví štátnej moci nesmie prinášať hrozbu neprípustných tlakov na členov súdnej rady a celého súdnictva.⁷⁸

83. Dostatočné zdroje sú nevyhnutné na zaistenie nezávislosti súdnictva od iných štátnych orgánov a súkromných osôb, aby tak súdnictvo mohlo vykonávať svoju úlohu svedomito a efektívne, čím sa podporuje dôvera verejnosti v spravodlivosť a právny štát.⁷⁹ Právomoc exekutívy znížovať rozpočet justície je jedným z príkladov vyvíjania neprípustného tlaku na ňu.

84. Prokuratúre by nemalo byť umožnené zasahovať do súdnych konaní mimo jej štandardnej role v trestnom konaní, t. j. pod modelom „Prokuratura“. Takáto právomoc by spochybnila prácu súdnictva a ohrozila jeho nezávislosť.⁸⁰

85. Kritériá XII-XIV sa týkajú predovšetkým vnímania nezávislosti súdnictva. Predpojatosť v prospech prokuratúry je príkladom absencie nezávislosti a môže ju posilňovať hrozba sankcií v prípade „nesprávnych“ rozsudkov. Napokon, spravodlivé a dostatočné ohodnotenie je konkrétnym aspektom finančnej autonómie súdnictva. Sú to prostriedky na predchádzanie korupcii, ktorá môže ohroziť nezávislosť súdnictva nielen od iných zložiek štátu, ale aj od jednotlivcov.⁸¹

b. Nezávislosť sudcov

Existujú dostatočné ústavné a zákonné záruky nezávislosti sudcov?

⁷⁵ CDL-AD(2007)028, správa o menovaní sudcov, § 44 a nasl. V rámci Commonwealthu existuje trend uprednostňovať pred mocenským menovaním menovacie komisie, ktoré sú tiež známe pod názvom komisie pre justičnú službu (judicial service commissions). Pozri J. van Zyl Smit (2015), The Appointment, Tenure and Removal of Judges under Commonwealth Principles: A Compendium and Analysis of Best Practice (Report of Research Undertaken by Bingham Centre for the Rule of Law), dostupné na: <http://www.biiel.org/documents/689_bingham_centre_compendium.pdf>.

⁷⁶ CDL-AD(2002)021, doplňujúce stanovisko k revízii ústavy (Rumunsko), § 21, 22.

⁷⁷ CDL-PI(2015)001, Kompilácia stanovísk a správ Benátskej komisie o súdoch a sudcoch, kapitola 4.2 a použitá literatúra.

⁷⁸ CDL-INF(1999)005, stanovisko k reforme súdnictva (Bulharsko), § 28; pozri tiež napr. CDL-AD(2007)028, správa o menovaní sudcov, § 33; CDL-AD(2010)026, spoločné stanovisko k návrhu zákona o súdnictve a postavení sudcov (Ukrajina), § 97, pokiaľ ide o členstvo ministrov v súdnej rade.

⁷⁹ CM/Rec(2010)12, § 33 a nasl.; CDL-AD(2010)004, § 52 a nasl.

⁸⁰ CDL-AD(2010)040, § 71 a nasl.

⁸¹ Pozri CDL-AD(2012)014, stanovisko k právnej istote a nezávislosti súdnictva (Bosna a Hercegovina), § 81.

- i. Podlieha činnosť sudcov dohľadu vyšších súdov (mimo rámca opravných prostriedkov), predsedov súdov, exekutívy alebo iných orgánov verejnej moci?
- ii. Garantuje ústava právo na zákonného sudcu?⁸²
- iii. Určuje zákon jasne, ktorý súd je príslušný? Obsahuje pravidla pre riešenie kompetenčných sporov?
- iv. Riadi sa prideľovanie vecí objektívnymi a transparentnými kritériami? Je vylúčenie sudcu z rozhodovania vo veci vylúčené, ak nejde o prípad, že vylúčenie iniciované jednou zo strán alebo sudcom samotným bolo posúdené ako dôvodné?⁸³

86. *Nezávislosť sudcov musí byť garantovaná, ako aj nezávislosť súdnictva od legislatívy a najmä exekutívy.*

87. *Možnosť podania opravných prostriedkov na vyšší súd je bežným prvkom súdnych systémov a musí byť jediným spôsobom kontrolovania toho, ako sudcovia aplikujú právo. Sudcovia by nemali podliehať dohľadu ich kolegov a už vôbec nie orgánu exekutívy, ktorý by vykonávali napr. štátni zamestnanci. Takýto dohľad by narušal ich nezávislosť a v dôsledku toho porušoval princíp právneho štátu.*⁸⁴

88. *„Túto záruku možno chápať tak, že má dva aspekty. Jeden sa týka súdu ako celku. Druhý sa týka konkrétneho sudcu alebo senátu rozhodujúceho vo veci. Nestačí, že sa vopred určí iba súd (alebo vetva súdnictva), ktorý je príslušný rozhodnúť konkrétnu vec. Je kľúčové, aby sa vopred určilo poradie sudcov alebo senátov na danom súde, t. j. aby sa to zakladalo na všeobecných objektívnych princípoch.*“⁸⁵

*c. Nestrannosť súdnictva*⁸⁶

Existujú konkrétne ústavné a zákonné normy zavádzajúce nestrannosť súdnictva?⁸⁷

⁸² CDL-AD(2010)004, § 78; pozri napr. EKLP, *Zand proti Rakúsku*, č. 7360/76, 16. 5. 1977, D.R. 8, s. 167; ESEP *Fruni proti Slovensku*, č. 8014/07, 21. 6. 2011, § 134 a nasl.

⁸³ K prideľovaniu vecí pozri CM/Rec(2010)12, § 24; CDL-AD(2010)004, § 73 a nasl. Kyjevske odporúčania OBSE uvádzajú ako vhodný postup náhodné prideľovanie vecí alebo prideľovanie na základe vopred určených, jasných a objektívnych kritérií (§ 12).

⁸⁴ CM/Rec(2010)12, § 22 a nasl.; CDL-AD(2010)004, § 68 a nasl.; Odporúčanie Výboru ministrov CM/Rec(2000)19 o úlohe prokuratúry v rámci trestného súdnictva, § 19; CDL-AD(2010)004, správa o nezávislosti súdnictva, časť I: Nezávislosť sudcov, § 72.

⁸⁵ CDL-AD(2010)004, § 79.

⁸⁶ Článok 6 ods. 1 dohovoru; čl. 14 ods. 1 paktu; čl. 8 ods. 1 ADEP; čl. 7 ods. 1 písm. d) Africkej charty. Pozri tiež rôzne aspekty nestrannosti v Bangalórskech zásadách správania sudcov (hodnota 2), kam patrí „plniť si svoje sudcovské povinnosti bez uprednostňovania, zaujatosti alebo predsudku“.

- i. Ako vníma verejnosť nestrannosť súdnictva a sudcov?
- ii. Je v súdnictve korupcia? Prijímajú sa konkrétne protikorupčné opatrenia v rámci súdnictva (napr. majetkové priznania)? Ako túto problematiku vníma verejnosť?⁸⁸

89. *Nestrannosť súdnictva musí byť zaručená v zákone aj v praxi. Klasická formula vyjadrená napr. aj v judikatúre ESEP hovorí, že „spravodlivosť sa nemá iba vykonávať, ale musí byť aj zjavné, že sa tak deje“.⁸⁹ To znamená objektívnu aj subjektívnu nestrannosť. Vnímanie verejnosti môže pomôcť hodnoteniu, či je súdnictvo nestranné aj v praxi.*

90. *Majetkové priznanie je spôsob boja proti korupcii, pretože môže poukázať na konflikty záujmov a viesť k skúmaniu nezvyčajných príjmov.⁹⁰*

d. Prokuratúra: autonómia a kontrola

Je zaručená dostatočná autonómia prokuratúry?

- i. Má prokuratúra dostatočnú autonómiu v rámci sústavy štátnych orgánov? Koná na základe zákona, a nie na základe politického oportunizmu?⁹¹
- ii. Môžu orgány exekutívy dávať konkrétne inštrukcie prokuratúre v konkrétnych veciach? Ak áno, sú vyhotovené písomne s odôvodnením a prístupné verejnej kontrole?⁹²
- iii. Môže vyššie postavený prokurátor dávať priame inštrukcie nižšie postavenému prokurátorovi v konkrétnej veci? Ak áno, sú vyhotovené písomne s odôvodnením?
- iv. Existuje mechanizmus pre podriadených prokurátorov, ktorým by mohli napadnúť platnosť inštrukcií pre ich protiprávnosť alebo nedostatočné odôvodnenie?
- v. Môže prokurátor, ktorý napáda platnosť inštrukcií, požiadať o svoje nahradenie?⁹³
- vi. Je skončenie funkcie možné iba vtedy, ak prokurátor dosiahne dôchodkový vek, prípadne z disciplinárnych dôvodov? Alebo sú prokurátori menovaní na relatívne dlhé obdobie bez možnosti opätovného vymenovania?⁹⁴
- vii. Sú tieto veci a dôvody na odvolanie prokurátorov jasne definované v zákone?⁹⁵

⁸⁷ Pozri napr. ESEP *Micallef proti Malte* [VK], č. 17056/06, 15. 10. 2009, § 99 – § 100.

⁸⁸ Ku korupcii pozri vo všeobecnosti stat' II.F.1.

⁸⁹ Pozri napr. ESEP *De Cubber proti Belgicku*, č. 9186/80, 26. 10. 1984, § 26; *Micallef proti Malte*, č. 17056/06, 15. 10. 2009, § 98; *Oleksandr Volkov proti Ukrajine*, č. 21722/11, 9. 1. 2013, § 106.

⁹⁰ CDL-AD(2011)017, stanovisko k novelizácii ústavného zákona o postavení sudcov (Kirgizsko), § 15.

⁹¹ Pozri najmä CM/Rec(2000)19, § 11 a nasl.; CDL-AD(2010)040, § 23 a nasl.

⁹² Cf. CDL-AD(2010)040, § 22.

⁹³ Cf. CDL-AD(2010)040, § 53 a nasl.

⁹⁴ CDL-AD(2010)040, § 34ff, 47 a nasl.

⁹⁵ CDL-AD(2010)040, Správa o európskych štandardoch v oblasti nezávislosti súdneho systému: časť II – prokuratúra, § 39.

- viii. Existujú opravné prostriedky pre prokurátorov proti rozhodnutiu o odvolaní?⁹⁶
- ix. Zakladá sa menovanie, prekladanie a povyšovanie prokurátorov na objektívnych faktoroch, a nie politických úvahách? Sú tieto princípy obsiahnuté v zákone?
- x. Majú prokurátori spravodlivé a dostatočné ohodnotenie?⁹⁷
- xi. Vníma to verejnosť tak, že v rámci prokuratúry existujú tendencie selektívne aplikovať zákony?
- xii. Podlieha konanie prokurátorov súdnej kontrole?

91. *Neexistuje spoločný štandard o organizácii prokuratúry, najmä pokiaľ ide o to, ktorý orgán menuje prokurátorov, alebo pokiaľ ide o vnútornú organizáciu prokuratúry. Musí byť však zaručená dostatočná autonómia, aby tak boli prokurátori chránení pred politickým vplyvom. V súlade s princípom legality musí prokuratúra konať iba na základe zákona a v jeho medziach.⁹⁸ To nebráni tomu, aby zákon dal prokuratúre určitý priestor na uváženie, či začne trestné stíhanie alebo nie (princíp oportunity).⁹⁹*

92. *Rovnako je potrebné zaručiť autonómiu v rámci prokuratúry. Prokurátori nesmú podliehať striktným hierarchickým inštrukciám bez akéhokoľvek priestoru na uváženie a malo by im byť umožnené nesplniť inštrukcie, ktoré odporujú zákonu.*

93. *Požiadavky týkajúce sa súdnictva sa primerane vzťahujú aj na prokuratúru vrátane dôležitosti hodnotenia právnej úpravy aj praxe.*

94. *Aj v tomto prípade¹⁰⁰ je dostatočné ohodnotenie dôležitým prvkom autonómie a poistkou proti korupcii.*

95. *Zaujatosť prokuratúry by mohla viesť k nesprávnemu alebo selektívnemu stíhaniu najmä tých pri moci. To by ohrozilo aplikáciu práva, a teda by to bolo hrozbou pre právny štát. Vnímanie verejnosti je pri identifikovaní takejto zaujatosti kľúčové.*

96. *Ako aj v iných oblastiach, existencia opravného prostriedku pre jednotlivcov, ktorých práva boli porušené, je kľúčová pre zaručenie dodržiavania právneho štátu.*

e. Nezávislosť a nestrannosť advokácie

Je zaručená nezávislosť a nestrannosť advokácie?

⁹⁶ CDL-AD(2010)040, § 52.

⁹⁷ CDL-AD(2010)040, § 69.

⁹⁸ Pozri II.A.1.

⁹⁹ CDL-AD(2010)040, § 7, 53 a nasl.

¹⁰⁰ Pozri II.E.1.a.xiv, pokiaľ ide o sudcov.

- i. Existuje uznávaná, organizovaná a nezávislá advokácia?¹⁰¹
- ii. Existuje právny základ pre fungovanie advokácie založenej na princípoch nezávislosti, dôvernosti, profesionálnej etiky a zabráňovania konfliktu záujmov?
- iii. Je prístup k advokácii regulovaný objektívne a dostatočne transparentne, aj pokiaľ ide o odmeňovanie a právnu pomoc?
- iv. Existujú v rámci advokácie efektívne a spravodlivé disciplinárne postupy?
- v. Ako vníma nezávislosť advokácie verejnosť?

97. *Advokácia hrá pri asistovaní súdnictvu podstatnú úlohu. Je preto kľúčové, aby bola organizovaná tak, že bude zabezpečená jej nezávislosť a riadne fungovanie. To znamená, že zákon ustanovuje hlavné črty jej nezávislosti a prístup k advokácii je dostatočne otvorený na to, aby bolo právo mať právneho zástupcu účinné. Efektívne a spravodlivé trestné a disciplinárne konanie je nevyhnutné na zaistenie nezávislosti a nestrannosti advokátov.*

98. *Profesionálna etika znamená okrem iného to, že „advokát musí byť nezávislý a požívať ochranu, ktorú táto nezávislosť ponúka, keď dáva klientom nestranné rady a zastupuje ich.“¹⁰² Advokát musí „vždy zachovať najvyššiu úroveň čestnosti, integrity a spravodlivosti voči klientovi, súdu, kolegom a tým, s ktorými prichádza do pracovného kontaktu“,¹⁰³ „neprijme mandát, ak by sa tým záujmy klienta dostali do konfliktu s tými jeho“¹⁰⁴ a „bude mať vždy klientove záujmy na zreteli“.¹⁰⁵*

2. Spravodlivý proces¹⁰⁶

a. Prístup k súdu

Majú jednotlivci účinný prístup k súdu?

- i. *Aktívna procesná legitímácia:* majú jednotlivci ľahko dostupnú a účinnú možnosť napadnúť verejnoprávny alebo súkromnoprávny akt, ktorým im bolo zasiahnuté do ich

¹⁰¹ Odporúčanie R(2000)21 Výboru ministrov o slobodnom výkone advokácie.

¹⁰² Medzinárodná advokátska asociácia – Medzinárodné princípy správania advokátov, 1.1.

¹⁰³ Tamtiež, 2.1.

¹⁰⁴ Tamtiež, 3.1.

¹⁰⁵ Tamtiež, 5.1.

¹⁰⁶ Článok 6 dohovoru, čl. 14 paktu, čl. 8 ADEL, čl. 7 Africkej charty. Právo na spravodlivý proces Európsky súdny dvor uznal ako „inšpirované čl. 6 dohovoru“: C-174/98 P a C-189/98 P, *Netherlands and Van der Wal v Commission*, 11. 1. 2000, § 17. Pozri čl. 47 Charty základných práv EÚ.

- práv?¹⁰⁷
- ii. Je právo na obhajobu garantované vrátane účinnej právnej pomoci?¹⁰⁸ Ak áno, na akom právnom základe táto garancia spočíva?
 - iii. Ak je to v záujme spravodlivosti, je právna pomoc dostupná pre tých, ktorí nemajú dostatočné prostriedky na to, aby si mohli dovoliť právne služby?¹⁰⁹
 - iv. Sú formálne náležitosti,¹¹⁰ lehoty¹¹¹ a súdne poplatky¹¹² rozumné?
 - v. Je v praxi prístup k spravodlivosti jednoduchý?¹¹³ Aké opatrenia sa prijímajú na jeho zjednodušenie?
 - vi. Sú adekvátne informácie o fungovaní súdnictva dostupné pre verejnosť?

99. *Jednotlivci zvyčajne nie sú schopní sami viesť súdne konanie. Právne zastupovanie je preto kľúčové a malo by byť dostupné pre každého. Právna pomoc by sa taktiež mala poskytnúť tým, ktorí si nemôžu právne služby dovoliť.*

100. *Táto otázka rieši niekoľko procesných prekážok, ktoré môžu ohroziť prístup k spravodlivosti. Prílišné formálne požiadavky môžu viesť k tomu, že aj vážne a riadne odôvodnené návrhy odmietnu pre neprípustnosť. Zložitosť takýchto požiadaviek môže robiť o to viac nevyhnutné obrátiť sa na advokáta aj v jednoduchých veciach s malou hodnotou sporu. Verejnosti by mali byť ľahko dostupné jednoduché štandardizované formuláre, čím sa zjednoduší súdne konanie.*

¹⁰⁷ „Miera prístupu k spravodlivosti priznaná vnútroštátnou legislatívou musí byť tiež dostatočná na to, aby jednotlivcovi zaručila „právo na súd“, berúc do úvahy princíp právneho štátu v demokratickej spoločnosti. Aby bolo právo na prístup k spravodlivosti efektívne, musí mať jednotlivec nepochybnú a prakticky realizovateľnú možnosť napadnúť akt, ktorým sa mu zasiahlo do jeho práva“, ESLP *Bellet proti Francúzsku*, č. 23805/94, 4. 12. 1995, § 36; cf. ESLP *M.D. a spol. proti Malte*, č. 64791/10, 17. 7. 2012, § 53.

¹⁰⁸ Článok 6 ods. 3 písm. b) a c) dohovoru, čl. 14 ods. 3 paktu, čl. 8 ods. 2 ADLP; právo na obhajobu chráni čl. 6 ods. 1 dohovoru v civilných veciach, pozri napr. ESLP *Oferta Plus SRL proti Moldavsku*, č. 14385/04, 19. 12. 2006, § 145. Vo všeobecnosti je uznané v čl. 7 ods. 1 Africkej charty.

¹⁰⁹ Článok 6 ods. 3 písm. c) dohovoru, čl. 14 ods. 3 písm. d) paktu v trestných veciach; právo na právnu pomoc sa priznáva do určitej miery v čl. 6 ods. 1 dohovoru v civilných veciach: pozri napr. ESLP *A. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 35373/97, 17. 12. 2002, § 90 a nasl.; konkrétne k ústavným súdom pozri CDL-AD(2010)039rev, Štúdia o individuálnom prístupe k súdnej kontrole ústavnosti, § 113.

¹¹⁰ K ústavnému súdnictvu pozri CDL-AD(2010)039rev, § 125.

¹¹¹ K ústavnému súdnictvu pozri CDL-AD(2010)039rev, § 112; k lehotám na prijatie rozhodnutia pozri § 149.

¹¹² K prívysokým súdnym poplatkom pozri napr. ESLP *Kreuz proti Poľsku (no. 1)*, č. 28249/95, 19. 6. 2001, § 60 – § 67; *Weissman a spol. proti Rumunsku*, č. 63945/00, 24. 5. 2006, § 32 a nasl.; *Scordino proti Taliansku*, č. 36813/97, 29. 3. 2006, § 201; *Saknovskiy proti Rusku*, č. 21272/03, 2. 11. 2010, § 69; k prehnanému zabezpečeniu trov pozri napr. ESLP *Ait-Mouhoub prot Francúzsku*, č. 22924/93, 28. 10. 1998, § 57 – § 58; *Garcia Manibardo proti Španielsku*, č. 38695/97, 15. 2. 2000, § 38 – § 45; k ústavnému súdnictvu pozri CDL-AD(2010)039rev, § 117.

¹¹³ K potrebe efektívneho práva na prístup k súdu pozri napr. *Golder proti Spojenému kráľovstvu*, č. 4451/70, 21. 1. 1975, § 26 a nasl.; *Yagtzilar a spol. proti Grécku*, č. 41727/98, 6. 12. 2001, § 20 a nasl.

101. *Veľmi krátke lehoty môžu v praxi zabrániť jednotlivcom dovolať sa svojich práv. Vysoké súdne poplatky môžu mnohých odradiť od podania návrhu na súd, a to najmä tých s nízkymi príjmami.*

102. *Odpovede na predchádzajúce otázky týkajúce procesných prekážok by mali umožniť predbežný záver ohľadom toho, ako je garantovaný prístup k súdu, avšak úplná odpoveď by mala brať do úvahy, ako túto otázku vníma verejnosť.*

103. *Verejnosť by súdnictvo nemala vnímať tak, že je jej vzdialené a zahalené rúškom tajomstva. Jedným zo spôsobov, ako priblížiť súdnictvo ľudu, je, ak najmä na internete budú obsiahnuté jasné informácie k tomu, ako podať návrh na súd. Tieto informácie by mali byť ľahko dostupné pre celú populáciu vrátane marginalizovaných skupín, a tiež by mali byť dostupné v jazykoch národnostných menšín a/alebo migrantov. Nižšie súdy by mali byť po krajine dobre rozmiestnené a ich budovy ľahko prístupné.*

b. Prezumpcia neviný¹¹⁴

Je prezumpcia neviný zaručená?

- i. Je prezumpcia neviný zaručená zákonom?
- ii. Existujú jasné a férové pravidlá o dôkaznom bremene?
- iii. Existujú právne záruky, ktorých účelom je predchádzať tomu, aby sa iné štátne zložky vyjadrovali k vine obvineného?¹¹⁵
- iv. Zaručuje zákon aj právo mlčať a neinkriminovať seba alebo blízke osoby?¹¹⁶
- v. Existujú záruky proti neprimeranej vyšetrovacej väzbe?¹¹⁷

104. *Prezumpcia neviný je kľúčová pre garanciu práva na spravodlivý proces. Aby mohla*

¹¹⁴ Článok 6 ods. 2 dohovoru; čl. 15 paktu; čl. 8 ods. 2 ADEP; čl. 7 ods. 1 písm. b) Africkej charty.

¹¹⁵ ESĽP *Allenet de Ribemont proti Francúzsku*, č. 15175/89, 10. 2. 1995, § 32 a nasl. K účasti mimosúdnych orgánov na trestných veciach pozri CDL-AD(2014)013, *Amicus curiae vo veci Rywin proti Poľsku* (č. 6091/06, 4047/07 a č. 4070/07), ktoré prebieha pred ESĽP (k parlamentným vyšetrovacím výborom). ESĽP v prípade Rywin rozhodol 18. 2. 2016: pozri najmä § 200 a nasl. K otázke systematického prikláňania sa k návrhom prokurátorov (zaujatosť v prospech prokurátora) pozri časť II.E.1.a.xiii.

¹¹⁶ ESĽP *Saunders proti Spojenému kráľovstvu*, č. 19187/91, 17. 12. 1996, § 68 – § 69; *O'Halloran a Francis proti Spojenému kráľovstvu*, č. 5809/02 a č. 25624/02, 29. 6. 2007, § 46 a nasl. a citovaná judikatúra. K privodeniu trestného stíhania blízkej osoby pozri napr. Rokovací poriadok Medzinárodného súdneho dvora čl. 75 ods. 1.

¹¹⁷ Cf. čl. 5 ods. 3 dohovoru.

byť prezumpcia neviný zaručená, dôkazné bremeno musí byť na strane obžaloby.¹¹⁸ Právna úprava a prax týkajúca sa úrovne vyžadovaného dokazovania musia byť jasné a spravodlivé. Neúmyselnému či úmyselnému ovplyvňovaniu príslušného súdu zo strany iných štátnych zložiek vyslovovaním predčasných úsudkov o skutkovom stave sa treba vyvarovať. To isté platí pre niektorých súkromných mienkotvorcov, akými sú napr. médiá. Neprimeraná vyšetrovacia väzba môže byť považovaná za vyslovenie predčasného úsudku o vine obvineného.¹¹⁹

c. Ostatné aspekty práva na spravodlivý proces

Zakotvuje zákon a aplikujú sa v praxi aj ďalšie štandardy spravodlivého procesu?

- i. Zaručuje zákon rovnosť zbraní? Je zaručená aj v praxi?¹²⁰
- ii. Existujú pravidlá týkajúce sa vylúčenia nezákonných dôkazov?¹²¹
- iii. Začínajú sa konania a rozhoduje sa bez zbytočných prieťahov?¹²² Existuje prostriedok ochrany proti zbytočným prieťahom?¹²³
- iv. Majú procesné strany zaručený včasný prístup k súdnemu spisu a dokumentom?¹²⁴
- v. Je garantované právo byť vypočutý?¹²⁵
- vi. Sú rozhodnutia riadne odôvodnené?¹²⁶
- vii. Sú pojednávania a rozhodnutia vo veci samej verejné, s výnimkou prípadov ustanovených v čl. 6 ods. 1 dohovoru alebo v konaniach *in absentia*?

¹¹⁸ „Dôkazné bremeno je na obžalobe“: EŠLP *Barberá, Messegué a Jabardo proti Španielsku*, č. 10590/83, 6. 12. 1988, § 77; *Telfner proti Rakúsku*, č. 33501/96, 20. 3. 2001, § 15; cf. *Grande Stevens a spol. proti Taliansku*, č. 18640/10, 18647/10, 18663/10, 18668/10 a č. 18698/10, 4. 3. 2014, § 159.

¹¹⁹ Výbor pre ľudské práva, Všeobecné odporúčanie č. 32, čl. 14: Právo na rovnaké postavenie pred súdmi a na spravodlivý proces, U.N. Doc. CCPR/C/GC/32 (2007), IV.

¹²⁰ Pozri napr. *Rowe a Davis proti Spojenému kráľovstvu*, č. 28901/95, 16. 2. 2000, § 60.

¹²¹ Pozri napr. *Jalloh proti Nemecku*, č. 54810/00, 17. 7. 2006, § 94 a nasl., 104; *Göçmen proti Turecku*, č. 72000/01, 17. 10. 2006, § 75; *O'Halloran a Francis proti Spojenému kráľovstvu*, č. 5809/02 a 25624/02, 29. 6. 2007, § 60.

¹²² Článok 6 ods. 1 dohovoru; čl. 8 ods. 1 ADEP; čl. 7 ods. 1 písm. d) Africkej charty („v rozumnom čase“).

¹²³ CDL-AD(2010)039rev, § 94. Pozri napr. EŠLP *Panju proti Belgicku*, č. 18393/09, 28. 10. 2014, § 53 a § 62 (absencia efektívneho prostriedku nápravy v prípade neprimeranej dĺžky konania je v rozpore s čl. 13 v spojení s čl. 6 ods. 1 dohovoru).

¹²⁴ Toto právo sa v trestných veciach vyvodzuje z čl. 6 ods. 3 písm. b) dohovoru (právo na dostatočný čas a prostriedky na prípravu vlastnej obhajoby): pozri napr. *Foucher proti Francúzsku*, č. 22209/93, 18. 3. 1993, § 36.

¹²⁵ Cf. EŠLP *Micallef proti Malte*, č. 17056/06, 15. 10. 2009, § 78 a nasl.; *Neziraj proti Nemecku*, č. 30804/07, 8. 11. 2012, § 45 a nasl.

¹²⁶ „Článok 6 ods. 1 zaväzuje súdy odôvodňovať svoje rozhodnutia“: EŠLP *Hiro Balani proti Španielsku*, č. 18064/91, 9. 9. 1994, § 27; *Jokela proti Fínsku*, č. 28856/95, 21. 5. 2002, § 72; pozri tiež *Taxquet proti Belgicku*, č. 926/05, 16. 11. 2010, § 83 a nasl. Pod nadpisom „Právo na dobrú správu vecí verejných“ čl. 41 ods. 2 písm. c) Charty základných práv EÚ ukladá „povinnosť správnych orgánov odôvodňovať svoje rozhodnutia“.

viii. Existujú opravné prostriedky, a to najmä v trestnom konaní?¹²⁷

ix. Doručujú sa súdne výzvy riadne a včas?

105. *Právo na opravný prostriedok proti súdnemu rozhodnutia výslovne garantujú v trestných veciach čl. 2 Protokolu č. 7 dohovoru a čl. 14 ods. 5 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, čl. 8 ods. 2 písm. h) Amerického dohovoru o ľudských právach toto právo garantuje vo všeobecnosti. Ide o všeobecný princíp právneho štátu často garantovaný vnútroštátnym právom na ústavnej alebo zákonnej úrovni, a to najmä v trestnom konaní. Súd, proti ktorého rozhodnutiam sa nemožno odvolať, by mohol konať svojoľne.*

106. *Všetky aspekty práva na spravodlivý proces už uvedené možno vyvodit' z práva na spravodlivý proces v zmysle čl. 6 dohovoru, ako ho rozvíja judikatúra ESLP. Tieto normy majú začleniť účastníkov konania do celého súdneho procesu.*

d. Účinky súdnych rozhodnutí

Sú súdne rozhodnutia účinné?

i. Vykonávajú sa rozsudky efektívne a promptne?¹²⁸

ii. Sú sťažnosti pre nečinnosť pri výkone rozhodnutí pred vnútroštátnymi súdmi a/alebo ESLP časté?

iii. Ako vníma verejnosť efektívnosť súdnych rozhodnutí?

107. *Súdne rozhodnutia sú kľúčové pre implementáciu ústavy a zákonov. Právo na spravodlivý proces a princíp právneho štátu vo všeobecnosti by stratili obsah, ak by sa súdne rozhodnutia nevykonávali.*

3. Ústavné súdnictvo (ak existuje)

Je ústavné súdnictvo zaručené v štátoch, ktoré majú kontrolu ústavnosti (zverenú

¹²⁷ K opravným prostriedkom pozri ODIHR Právnu príručku práv vyplývajúcich z práva na spravodlivý proces, s. 227.

¹²⁸ Pozri napr. *Hirschhorn proti Rumunsku*, č. 29294/02, 26. 7. 2007, § 49; *Hornsby proti Grécku*, č. 18357/91, 19. 3. 1997, § 40; *Burdov proti Rusku*, č. 59498/00, 7. 5. 2002, § 34 a nasl.; *Gerasimov a spol. proti Rusku*, č. 29920/05, 3553/06, 18876/10, 61186/10, 21176/11, 36112/11, 36426/11, 40841/11, 45381/11, 55929/11 a č. 60822/11, 1. 7. 2014, § 167 a nasl.

špecializovanému ústavnému súdu alebo najvyššiemu súdu)?

- i. Majú jednotlivci účinný prístup k ústavnému súdnictvu proti normatívnym aktom, t. j. môžu podať návrh na kontrolu ústavnosti zákona priamo alebo prostredníctvom námietky protiústavnosti v konaní pred všeobecnými súdmi?¹²⁹ Aký záujem na veci sa u nich vyžaduje?
- ii. Majú jednotlivci účinný prístup k ústavnému súdnictvu proti individuálnym aktom, ktoré sa ich týkajú, t. j. môžu podať návrh na kontrolu ústavnosti správneho alebo súdneho rozhodnutia priamo alebo prostredníctvom námietky protiústavnosti?¹³⁰
- iii. Sú parlament a exekutíva povinní pri prijímaní zákonov alebo vykonávacích predpisov brať do úvahy argumentáciu ústavného súdu alebo ekvivalentného orgánu? Berú ju do úvahy v praxi?
- iv. Zaplňajú parlament a exekutíva diery v predpisoch identifikované ústavným súdom alebo ekvivalentným orgánom včas?
- v. Ak v konaní o ústavnej sťažnosti sú zrušené rozhodnutia všeobecných súdov, berú obyčajné súdy pri opätovnom rozhodovaní do úvahy argumentáciu ústavného súdu alebo ekvivalentného orgánu?¹³¹
- vi. Ak ústavných sudcov volí parlament, vyžaduje sa kvalifikovaná väčšina¹³² alebo iná záruka vyrovnaného zloženia?¹³³
- vii. Existuje predbežná kontrola ústavnosti vykonávaná legislatívou a/alebo exekutívou?

108. *Benátska komisia zvyčajne odporúča zriadiť ústavný súd alebo ekvivalentný orgán. Kľúčovou je efektívna garancia súladu aktov štátnej moci (vrátane legislatívy) s ústavou. Môžu existovať aj iné spôsoby zaručenia tohto súladu. Napr. vo Fínsku existuje súčasne predbežná kontrola ústavnosti vykonávaná ústavnoprávnym výborom a následná súdna kontrola v prípade, že by aplikácia daného ustanovenia viedla k zjavnému rozporu s ústavou. V kontexte Fínska sa to ukázalo ako dostatočné.*¹³⁴

¹²⁹ CDL-AD(2010)039rev, štúdia o individuálnom prístupe k súdnej kontrole ústavnosti, § 96.

¹³⁰ CDL-AD(2010)039rev, § 62, § 93 a § 165.

¹³¹ CDL-AD(2010)039rev, § 202; CDL-AD(2002)005, stanovisko k návrhu zákona o ústavnom súde (Azerbajdžan), § 9, 10.

¹³² CDL-AD(2004)043, stanovisko k návrhu novely ústavy (zavedenie individuálnej ústavnej sťažnosti) (Moldavsko), § 18, § 19; CDL-AD(2008)030, stanovisko k návrhu zákona o ústavnom súde (Čierna Hora), § 19; CDL-AD(2011)040, stanovisko k zákonu o zriadení ústavného súdu a jeho rokovacom poriadku (Turecko), § 24.

¹³³ CDL-AD(2011)010, stanovisko k návrhu novely ústavy a k návrhu novely zákona o súdoch, novely zákona o prokuratúre a novely zákona o súdnej rade (Čierna Hora), § 27; CDL-AD(2012)024, stanovisko k dvom návrhom novely ústavy týkajúcim sa súdnictva (Čierna Hora), § 33; CDL-AD(2009)014, stanovisko k zákonu o Vrchom ústavnom súde (Palestína), § 13; Zloženie ústavných súdov: veda a technika demokracie č. 20, CDL-STD(1997)020, s. 7 a 21.

¹³⁴ CDL-AD(2008)010, stanovisko k ústave (Fínsko), § 115 a nasl.

109. Úplná súdna kontrola ústavnosti je najúčinnjší spôsob zaručenia dodržiavania ústavy a zahŕňa viacero aspektov, ktoré už boli podrobnejšie uvedené. Otázka aktívnej procesnej legitímácie je veľmi dôležitá: ak sa prizná iba legislatíve alebo exekútive, môže to vážne obmedziť množstvo prípadov, a teda rozsah kontroly. Individuálny prístup k ústavnému súdnictvu sa preto zaviedol vo veľkej väčšine štátov minimálne v Európe.¹³⁵ Tento prístup môže byť priamy alebo nepriamy (prostredníctvom námietky protiústavnosti podanej pred všeobecným súdom, ktorý ju postúpi ústavnému súdu).¹³⁶ Malo by existovať obmedzenie vo vzťahu k druhu aktov, ktoré môžu podliehať kontrole ústavnosti: tá musí byť možná v prípade normatívnych aj individuálnych (správnych alebo súdnych) aktov. Možno však vyžadovať osobný záujem na veci v prípade súkromného navrhovateľa.

110. Právo na spravodlivý proces vyžaduje vykonávanie všetkých súdnych rozhodnutí vrátane rozhodnutí ústavného súdnictva. Nestačí iba zrušiť protiústavný zákon na odstránenie dôsledkov porušenia, čo by vlastne bolo aj nemožné v prípade legislatívnej omisie.

111. Z tohto dôvodu tento dokument zdôrazňuje dôležitosť parlamentu pri prijímaní zákonov v súlade s rozhodnutiami ústavného súdu alebo ekvivalentného orgánu.¹³⁷ To, čo bolo povedané vo vzťahu k zákonodarcovi a exekútive, platí aj pre súdy: sú povinné napraviť prípady, v ktorých ústavný súd zistil protiústavnosť, a riadiť sa pri tom jeho argumentáciou.

112. „Legitimita ústavného súdnictva a spoločenská akceptácia jeho rozhodnutí môže značne závisieť od miery, do akej súd berie do úvahy relevantné spoločenské hodnoty, aj keď tieto hodnoty zvyčajne ustúpia v prospech spoločných hodnôt. Pre tieto účely sa musí právna úprava zloženia týchto súdnych orgánov vyznačovať rovnováhou zaručujúcou rešpektovanie rôznych svetonázorov.“¹³⁸ Kvalifikovaná väčšina znamená politický kompromis a je to spôsob, ako zaistiť vyvážené zloženie, v ktorom žiadna strana či koalícia nebude mať väčšinu.

113. Aj v štátoch, kde existuje následná kontrola ústavnosti ústavným alebo najvyšším súdom, môže predbežná kontrola vykonávaná legislatívou alebo exekutívou pomôcť predchádzať vzniku protiústavnosti.

F. Príklady konkrétnych problémov právneho štátu

114. Je veľa príkladov toho, kde konkrétne konanie alebo rozhodnutia porušujú právny štát. V tejto časti uvádzame dva príklady, o ktorých sa aktuálne veľa diskutuje a často k nim dochádza: korupcia a konflikt záujmov; zber údajov a sledovanie.

¹³⁵ Existuje iba jedna obmedzená výnimka v členských štátoch Rady Európy s ústavným súdom: CDL-AD(2010)039rev, § 1, § 52 – § 53.

¹³⁶ CDL-AD(2010)039rev, § 1 a nasl., § 54 – § 55, § 56 a nasl.

¹³⁷ Cf. CDL-AD(2008)030, stanovisko k návrhu zákona o ústavnom súde (Čierna Hora), § 71.

¹³⁸ CDL-STD(1997)020, p. 21.

1. Korupcia¹³⁹ a konflikt záujmov

a. Preventívne opatrenia

Aké preventívne opatrenia sa proti korupcii prijímajú?

- i. Vztťahujú sa na konanie verejných funkcionárov pri výkone ich funkcie konkrétne normy? Berú tieto normy do úvahy:
 - (1) presadzovanie integrity u verejných činiteľov prostredníctvom povinností všeobecnej povahy (nestrannosť a neutralita atď.);
 - (2) obmedzenie darov a iných výhod;
 - (3) záruky týkajúce sa používania verejných zdrojov a utajovaných informácií;
 - (4) reguláciu kontaktov s tretími stranami a osobami snažiacimi sa ovplyvňovať rozhodnutia orgánov verejnej moci vrátane činnosti parlamentu a vlády?
- ii. Existuje právna úprava, ktorej účelom je zabrániť konfliktom záujmov pri rozhodovaní orgánov verejnej moci, t. j. napr. taká, ktorá by požadovala vopred oznámiť akékoľvek takéto konflikty?
- iii. Týkajú sa tieto opatrenia všetkých verejných funkcionárov, napr. štátnych zamestnancov, volených alebo menovaných vyššie postavených funkcionárov na štátnej alebo miestnej úrovni, sudcovia a iní súdni funkcionári, prokurátori atď.?
- iv. Sú niektoré kategórie verejných funkcionárov povinné dokladovať príjem, majetok a záujmy, prípadne vztťahujú sa na nich iné požiadavky na začiatku a konci ich mandátu (napr. konkrétne požiadavky na integritu pri ich vymenúvaní, nezlučiteľnosť funkcií, obmedzenia po skončení funkcie, aby sa zabránilo personálnym prepojeniam medzi štátnou a súkromnou sférou)?
- v. Boli konkrétne preventívne opatrenia prijaté v konkrétnych sektoroch, v ktorých je vysoké riziko korupcie, napr. pre účely garancie adekvátnej úrovne transparentnosti a dohľadu nad verejnými tendrami, financovaním politických strán a volebných kampaní?

b. Trestnoprávne opatrenia

Aké trestnoprávne opatrenia sa proti korupcii prijímajú?

- i. Za akých podmienok je podplácanie verejných funkcionárov trestným činom?
- ii. Je korupcia definovaná v politických dokumentoch alebo iných textoch v súlade s medzinárodnými štandardmi? Existujú trestnoprávne normy, ktorých účelom je

¹³⁹ K problematike korupcie pozri GRECO, Imunita verejných funkcionárov ako možná prekážka boja proti korupcii, in: Poučenia z troch hodnotiacich kôl (2000-2010) – tematické články.

- zachovanie verejnej integrity (napr. nezákonné ovplyvňovanie, zneužívanie právomoci, porušovanie úradných povinností)?
- iii. Na ktorých verejných funkcionároch sa vzťahujú tieto opatrenia, napr. štátni zamestnanci, volení a menovaní vyšší funkcionári vrátane hlavy štátu, členov vlády a zákonodarných zhromaždení, sudcov a iných súdnych funkcionárov, prokurátorov atď.?
 - iv. Aké sú dôsledky spojené s korupčnými trestnými činmi? Sú tu aj ďalšie dôsledky ako zákaz vykonávať verejnú funkciu alebo konfiškácia nadobudnutého majetku?

c. Efektívne dodržiavanie a implementácia preventívnych a represívnych opatrení

Ako je garantované dodržiavanie spomínaných opatrení?

- i. Ako je v danom štáte vnímaná celková úroveň dodržiavania protikorupčných opatrení?
- ii. Koná štát v súlade s výsledkami medzinárodného monitoringu v tejto oblasti?
- iii. Je možné korupčné konanie a nedodržiavanie preventívnych mechanizmov postihovať efektívnymi, primeranými a odstrašujúcimi sankciami?
- iii. Majú orgány poverené bojom proti korupcii a zachovávaním integrity verejných činiteľov adekvátne zdroje vrátane vyšetrovacích právomoci a personálnej a finančnej podpory? Majú tieto orgány dostatočnú operatívnu nezávislosť od exekutívy a legislatívy?¹⁴⁰
- iv. Prijímajú sa opatrenia na sprístupnenie týchto orgánov jednotlivcom a podporu nahlasovania prípadného korupčného správania najmä prostredníctvom horúcich liniek a politiky priaznivej pre whistle-blowerov,¹⁴¹ ktorá by poskytovala ochranu proti odplate na pracovisku a iným negatívnym dôsledkom?
- v. Vyhodnocuje štát efektívnosť protikorupčnej politiky a prijímajú sa v prípade potreby adekvátne nápravné opatrenia?
- vi. Boli v praxi pozorované javy, ktoré by podkopávali efektívnosť protikorupčných opatrení, napr. manipulácia legislatívneho procesu, nerešpektovanie a nevykonávanie súdnych rozhodnutí a sankcií, imunity, zásahy do vykonávacích právomocí protikorupčných a iných zodpovedných orgánov vrátane politického zastrašovania, snáh o ovládnutie niektorých verejných inštitúcií, zastrašovania novinárov a občanov, ktorí nahlásia korupciu?

115. *Korupcia vedie k svojvôli a zneužitiu právomoci, keďže rozhodnutia sa nebudú robiť zákonným spôsobom, v dôsledku čoho budú svojvoľné. Okrem toho korupcia môže viesť k porušeniu princípu rovnosti pred zákonom. Z tohto dôvodu podkopáva samotné základy právneho štátu. Hoci všetky tri odvetvia štátnej moci sú ňou dotknuté, korupcia je najmä*

¹⁴⁰ K problematike korupcie v súdnictve pozri II.E.1.c.ii.

¹⁴¹ Pozri odporúčanie CM/Rec(2014)7 o ochrane osôb nahlasujúcich protispoločenskú činnosť.

problémom pre súdnictvo a orgány činné v trestnom konaní, ktoré hrajú významnú rolu pri zabezpečovaní efektivity protikorupčných opatrení. Predchádzanie a postihovanie korupčného správania sú dôležitými prvkami protikorupčných opatrení, ktoré sú obsiahnuté v mnohých medzinárodných dohovoroch a iných dokumentoch.¹⁴²

116. Predchádzanie konfliktom záujmov je dôležitým prvkom boja proti korupcii. Konflikt záujmov môže vzniknúť tam, kde verejný funkcionár má súkromný záujem (ktorý sa môže týkať aj tretej osoby, napr. príbuzný alebo manžel), ktorý je alebo sa javí byť spôsobilý ovplyvniť nestranný a objektívny výkon jeho úradných povinností.¹⁴³ Problém konfliktu záujmov riešia medzinárodné dohovory a soft law.¹⁴⁴ Legislatíva o lobbyingu a kontrole financovania kampane môže taktiež prispieť k prevencii a sankcionovaniu konfliktov záujmu.¹⁴⁵

2. Zber údajov a sledovanie

a. Zber a spracovanie osobných údajov

Ako je zabezpečená ochrana osobných údajov?

- i. Sú osobné údaje, ktoré podliehajú automatickému spracovaniu, dostatočne chránené, pokiaľ ide o ich zber, uchovávanie a spracovanie štátom a súkromnými aktérmi? Aké sú záruky toho, že osobné údaje budú:
 - spracované zákonným, férovým a transparentným spôsobom voči dotknutej osobe („zákonnosť, férovosť a transparentnosť“);
 - zbierané pre konkrétne, výslovne určené a legitímne účely spôsobom, ktorý bude v súlade s týmto účelom („účelové obmedzenie“);
 - adekvátne, relevantné a obmedzia sa na to, čo je nevyhnutné pre účely, pre ktoré sú spracovávané („minimalizácia údajov“);
 - presné a v prípade potreby aktualizované („presnosť“);
 - uschovávané vo forme, ktorý umožňuje identifikáciu dotknutých subjektov nie dlhšie, ako je nevyhnutné pre účely, pre ktoré sa údaje spracovávajú („obmedzenie úschovy“);

¹⁴² Pozri napr. Dohovor OSN o boji proti korupcii; Trestnoprávny dohovor o korupcii (CETS 173); Občianskoprávny dohovor o korupcii (CETS 174); Dodatkový protokol k Trestnoprávnemu dohovoru o korupcii (CETS 191); CM/Rec(2000)10 o kódexe správania pre verejných funkcionárov; CM/Res (97) 24 o 20 všeobecných zásadách boja proti korupcii.

¹⁴³ CM/Rec(2000)10 o kódexe správania pre verejných funkcionárov, čl. 13.

¹⁴⁴ Dohovor OSN o boji proti korupcii, najmä čl. 8 ods. 5; CM/Rec(2000)10, dodatok – Modelový kódex správania pre verejných funkcionárov, č. 13 a nasl.; cf. CM/Res (97) 24 o 20 všeobecných zásadách boja proti korupcii.

¹⁴⁵ Benátska komisia prijala v roku 2013 Správu o role mimoinštitučných aktérov v demokratickom systéme (lobovanie) (CDL-AD(2013)011). Európsky výbor pre právnu spoluprácu v roku 2014 vykonal štúdiu k realizovateľnosti právneho dokumentu Rady Európy týkajúceho sa regulácie lobovania. Očakáva sa, že návrh odporúčania bude predložený Výboru na schválenie na jeho plenárnom zasadnutí v novembri 2016.

- Spracovávané spôsobom, ktorý zaručuje potrebnú bezpečnosť osobných údajov vrátane ochrany proti nepovolenému alebo nezákonnému spracovaniu a náhodnej strate, zničeniu alebo poškodeniu („celistvosť a dôvernosť“)?¹⁴⁶
- ii. Je dotknutý subjekt informovaný minimálne o:
 - existencii automatizovanej osobnej zložky a jej hlavnom účele;
 - identite a kontaktných údajoch subjektu zodpovedného za spravovanie údajov a subjektu zodpovedného za ich ochranu;
 - účele spracovania osobných údajov;
 - dobe, počas ktorej budú údaje uschovávané;
 - existencii práva požadovať od zodpovedného subjektu prístup, opravu alebo výmaz svojich osobných údajov a namietat' ich spracovanie;
 - práve podať sťažnosť orgánu dozoru a o kontaktných údajoch tohto orgánu; o odoberateľoch alebo druhu odoberateľov osobných údajov;
 - o zdroji, z ktorého boli osobné údaje získané, ak neboli získané priamo od dotknutej osoby;
 - akýchkoľvek ďalších informáciách potrebných pre účely garancie férového spracovania údajov voči dotknutej osobe.¹⁴⁷
- iii. Zaručuje konkrétny nezávislý orgán dodržiavanie zákonných podmienok podľa vnútroštátneho práva, ktorými sa implementujú medzinárodné princípy a požiadavky súvisiace s ochranou jednotlivcov a ich osobných údajov?¹⁴⁸
- iv. Existujú účinné prostriedky ochrany pre prípady údajných porušení individuálnych práv zberom údajov?¹⁴⁹

117. *Rastúce používanie informačných technológií umožnilo zber údajov v takom rozsahu, aký bol v minulosti nemysliteľný. To viedlo k rozvoju vnútroštátnej aj medzinárodnej právnej ochrany jednotlivcov pred automatickým spracovaním ich osobných údajov. Najdôležitejšie požiadavky tejto ochrany už boli uvedené. Primerane sa vzťahujú aj na spracovanie údajov*

¹⁴⁶ Existuje starší dokument z roku 1981, ktorým je Európsky dohovor o ochrane jednotlivcov pred automatickým spracovaním osobných údajov (CETS 108); pozri tiež smernicu 95/46/EC Európskeho parlamentu a Rady z 24. 10. 1995 o ochrane jednotlivcov pred spracovávaním osobných údajov a o voľnom pohybe týchto údajov, čl. 6 a čl. 7; medzitým sa v rámci EÚ schválil „Návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov (všeobecné nariadenie o ochrane údajov)“ 2012/0011 (COD). Princípy ochrany údajov sú zakotvené v čl. 5. Pozri tiež „Návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov príslušnými orgánmi na účely predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania alebo na účely výkonu trestných sankcií a o voľnom pohybe takýchto údajov“ 2012/0010 (COD) zo 16. 12. 2015. V roku 2013 OECD prijala „Právny rámec ochrany súkromia OECD“ s princípmi v druhej časti dokumentu.

¹⁴⁷ Pozri návrh nariadenia citovaný v predchádzajúcej poznámke, čl. 14; smernica 95/46/EC, čl. 10 – čl. 11; CETS 108, čl. 8.

¹⁴⁸ CDL-AD(2007)014, § 83.

¹⁴⁹ Cf. čl. 8 a čl. 13 dohovoru.

pre bezpečnostné účely.

b. Cielené sledovanie

Aké existujú záruky proti zneužívaniu cieleného sledovania?

- i. Umožňuje zákon cielené sledovanie a je obmedzené princípmi, akým je napr. princíp proporcionality?
- ii. Existuje právna úprava procesnej kontroly a dohľadu?
- iii. Vyžaduje sa povolenie súdu alebo nezávislého orgánu?
- iv. Existujú dostatočné prostriedky ochrany v prípade údajného porušenia individuálnych práv?¹⁵⁰

118. *Sledovanie môže vážne zasiahnuť do práva na súkromie. Technologický rozvoj neustále uľahčuje jeho použitie, preto je kľúčové zabezpečiť, aby tým štát nezískal neobmedzenú kontrolu nad životom jednotlivcov.*

119. *Pod cieleným sledovaním je potrebné rozumieť tajné odpočúvanie konverzácií technickými prostriedkami, tajné odpočúvanie telekomunikácie a tajný zber metadát.¹⁵¹*

c. Strategické sledovanie

Aká je právna úprava týkajúca sa strategického sledovania, ktorá má poskytovať záruku proti jeho zneužitiu?

- i. Sú hlavné prvky strategického sledovania upravené zákonom vrátane určenia orgánov, ktoré majú povolenie zbierať takéto informácie, podrobného uvedenia účelov, pre ktoré sa strategické sledovanie môže vykonávať, a limitov, vrátane princípu proporcionality, vzťahujúcich sa na zber, uchovávanie a rozširovanie získaných údajov?¹⁵²
- ii. Poskytuje zákon ochranu údajov a súkromia aj osobám, ktoré nie sú občanmi daného štátu, resp. v ňom nemajú trvalý pobyt?
- iii. Vyžaduje sa na strategické sledovanie predchádzajúce povolenie súdu alebo iného nezávislého orgánu? Existujú mechanizmy nezávislej kontroly a dohľadu?¹⁵³
- iv. Existujú efektívne prostriedky ochrany v prípade údajných porušení individuálnych práv

¹⁵⁰ Cf. čl. 8 a čl. 13 dohovoru.

¹⁵¹ Miera zásahu zberu metaúdajov zo súkromia je sporná. SDEÚ rozšíril ochranu súkromia aj na metadáta. Judikatúra ESĽP zatiaľ akceptuje, že na menej závažné zásahy do súkromia sa môžu vzťahovať nižšie záruky. Pozri CDL-AD(2015)006 § 62, § 63, § 83. Ak sa nevyžaduje predbežné schválenie zberu metadát súdom, musí v takých prípadoch existovať aspoň silná a nezávislá následná kontrola.

¹⁵² CDL-AD(2015)011, § 8, § 69, § 129; cf. ESĽP *Liberty a spol. proti Spojenému kráľovstvu*, č. 58240/00, 1. 7. 2008, § 59 a nasl.; *Weber a Saravia proti Nemecku* č. 54934/00, 29. 6. 2006, § 85 a nasl.

¹⁵³ CDL-AD(2015)011, § 24 – § 27, 115 a nasl., 129.

strategickým sledovaním?¹⁵⁴

120. *Pod SIGINT sa rozumejú prostriedky a metódy pre rádiové odpočúvanie vrátane satelitnej, mobilnej a káblovej komunikácie.*¹⁵⁵

121. *„Vývoj dohľadu nad spravodajskými službami prešiel v posledných rokoch značným vývojom, a to najmä do tej miery, že SIGINT teraz môže zahŕňať monitorovanie „obyčajnej telekomunikácie“ a má tak oveľa väčší potenciál zasahovať do ľudských práv.“*¹⁵⁶

d. Kamerové sledovanie

Aké existujú záruky proti zneužitiu kamerového sledovania, a to najmä na verejných miestach?¹⁵⁷

- i. Vykonáva sa kamerové sledovanie z bezpečnostných dôvodov alebo pre účely prevencie a kontroly kriminality a podlieha podľa zákona aj v praxi požiadavkám uvedeným v čl. 8 dohovoru?¹⁵⁸
- ii. Sú ľudia upozornení na to, že na miestach prístupných verejnosti sú sledovaní?
- iii. Majú ľudia prístup ku kamerovým záznamom, ktoré sa ich môžu týkať?

¹⁵⁴ Cf. čl. 8 a 13 dohovoru; CDL-AD(2015)011, § 26, § 126 a nasl.

¹⁵⁵ CDL-AD(2015)011, § 33.

¹⁵⁶ CDL-AD(2015)011, § 1.

¹⁵⁷ Pozri napr. SDEÚ, C-212/13, *František Ryneš v. Úrad pro ochranu osobních údajů*, 11. 12. 2014.

¹⁵⁸ CDL-AD(2007)014, § 82.

III. VYBRANÉ ŠTANDARDY

III.a. Všeobecné štandardy právneho štátu

1. Hard Law

Rada Európy, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950)

Dostupné na: <<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005>>.

Európska únia, Charta základných práv EÚ (2009)

Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2010.083.01.0389.01.ENG>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966)

Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ae6b3aa0.pdf>>.

Rada Európy, Štatút Rady Európy, Preambula (1949)

Dostupné na: <<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/001>>.

Organizácia amerických štátov, Americký dohovor o ľudských právach (1969)

Dostupné na: <http://www.oas.org/dil/treaties_B_32_American_Convention_on_Human_Rights.htm>.

Africká únia, Konštitutívny akt

Dostupné na: <http://www.au.int/en/sites/default/files/ConstitutiveAct_EN.pdf>.

Africká únia, Charta o demokracii, voľbách a vládnutí (2007), článok 3

Dostupné na: <http://www.au.int/en/sites/default/files/AFRICAN_CHARTER_ON_DEMOCRACY_ELECTIONS_AND_GOVERNANCE.pdf>.

2. Soft Law

a. Rada Európy

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia), Správa o právnom štáte, CDL-AD (2011)003rev

Dostupné na: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e)>.

Výbor ministrov Rady Európy, „Rada Európy a právny štát“, CM(2008)170

Dostupné na: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/minjust/mju29/CM%20170_en.pdf>.

Európska komisia pre efektívnosť súdnictva, Hodnotenie európskych súdnych systémov

Dostupné na: <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/series/Etudes6Suivi_en.pdf>.

b. Európska únia

Európska únia, Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície (každoročné správy)
Dostupné na: <http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/scoreboard/index_en.htm>.

Oznámenie Európskej komisie Európskemu parlamentu a Rade, „Nový rámec EÚ na posilnenie právneho štátu“, COM(2014) 158 final/2.
Dostupné na: <http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/com_2014_158_en.pdf>.

Rada EÚ, Závery vo veci základných práv a právneho štátu a Správy komisie za rok 2012 o aplikácii Charty základných práv EÚ (2013)
Dostupné na: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/137404.pdf>.

Prístupové kritériá EÚ („Kodanské kritériá“)
Dostupné na: <http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-93-3_en.htm?locale=en>.

c. Iné medzinárodné organizácie

Konferencia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (teraz OBSE), Dokument z kodanského zasadnutia Konferencie o ľudskom rozmere („Kodanský dokument“) (1989)
Dostupné na: <<http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>>.

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, rozhodnutie č. 7/08, „Ďalšie posilňovanie právneho štátu v oblasti OBSE“ (2008)
Dostupné na: <<http://www.osce.org/mc/35494?download=true>>.

Organizácia amerických štátov, Interamerická demokratická charta (2001)
Dostupné na: <http://www.oas.org/OASpage/eng/Documents/Democratic_Charter.htm>.

Konferencia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (teraz OBSE), Dokument z moskovského zasadnutia Konferencie o ľudskom rozmere („Moskovský dokument“) (1991)
Dostupné na: <<http://www.osce.org/odihr/elections/14310?download=true>>.

d. Indikátory právneho štátu

Svetový projekt súdnictva, Index právneho štátu
Dostupné na: <http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/files/wjp_rule_of_law_index_2014_report.pdf>.

Vera-Altus, Indikátory právneho štátu
Dostupné na: <http://www.altus.org/pdf/dimrol_en.pdf>.

Indikátory právneho štátu OSN
Dostupné na: <http://www.un.org/en/events/peacekeepersday/2011/publications/un_rule_of_law_indicators.pdf>.

Indikátory vládnutia Svetovej banky

Dostupné na: <<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>>.

III.b. Štandardy k jednotlivým kritériám tohto zoznamu

A. Zákonnosť

1. Hard Law

Rada Európy, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, články 6 a nasl., najmä čl. 6 ods. 1, 7, 8 ods. 2, čl. 9 ods. 2, čl. 10 ods. 2 a čl. 11 ods. 2

Charta základných práv EÚ (2009), čl. 49 (ktorý sa týka princípu legality a proporcionality trestov)

Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966), čl. 14 a nasl., najmä čl. 14 ods. 1, čl. 15, čl. 18 ods. 3, čl. 19 ods. 3, čl. 21; čl. 22 ods. 3

Organizácia spojených národov, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966), čl. 4 (reštriktívny výklad odchýlenia sa od záväzkov), čl. 15 (nullum crimen, nullum poena)

Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ae6b3aa0.pdf>>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín (1990), čl. 16(4), čl. 19 Dostupné na: <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm>>.

Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu (1998), čl. 22

Dostupné na: <http://www.icc.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf>.

Africká únia, Charta o demokracii, voľbách a vládnutí (2007), čl. 10 Dostupné na: <http://www.au.int/en/sites/default/files/AFRICAN_CHARTER_ON_DEMOCRACY_ELECTIONS_AND_GOVERNANCE.pdf>.

Organizácia amerických štátov, Americký dohovor o ľudských právach (1969), čl. 27

Dostupné na: <http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm>.

2. Soft Law

Organizácia spojených národov, Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948), čl. 11 ods. 2 (ktorý sa týka trestných činov a trestov)

Dostupné na: <<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>>

Organizácia amerických štátov, Americká deklarácia ľudských práv a povinností (1948), čl.

XXV (ochrana pred svojvoľným zatýkaním)

Dostupné na: <<http://www.oas.org/dil/1948%20American%20Declaration%20of%20the%20Rights%20and%20Duties%20of%20Man.pdf>>.

Commonwealth (Latimer House), Princípy týkajúce sa povinnosti skladat' účty a vzťahu medzi tromi zložkami štátnej moci (1998), princípy II, VIII

Dostupné na: <<http://www.cmja.org/downloads/latimerhouse/commprinthreearms.pdf>>.

Charta Commonwealthu (2013), oddiely VI, VIII

Dostupné na: <<http://thecommonwealth.org/sites/default/files/page/documents/CharteroftheCommonwealth.pdf>>.

Združenie národov juhovýchodnej Ázie, Deklarácia ľudských práv (2012), § 20(2)

Dostupné na: <<http://aichr.org/documents>>.

B. Právna istota

1. Hard Law

Rada Európy, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, čl. 6ff, in particular 6.1, 7, 8.2, 9.2, 10.2 and 11.2

Organizácia amerických štátov, Americký dohovor o ľudských právach (1969), čl. 9

Dostupné na: <http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm>.

Africká únia, Africká charta ľudských práv a práv národov (Banjalská charta) (1981), čl. 7 ods. 2

Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ae6b3630.pdf>>.

Liga arabských štátov, Arabská charta ľudských práv (revidovaná) (2004), čl. 16 Dostupné na: <<http://www.refworld.org/docid/3ae6b38540.html>>.

2. Soft Law

Organizácia spojených národov, Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948), čl. 11

Dostupné na: <<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>>.

Organizácia spojených národov, Deklarácia zasadnutia Valného zhromaždenia na vysokej úrovni o právnom štáte na národnej a medzinárodnej úrovni (2012), § 8 Dostupné na: <http://www.unrol.org/article.aspx?article_id=192>.

Združenie národov juhovýchodnej Ázie, Deklarácia ľudských práv (2012), § 20(3)

Dostupné na: <<http://aichr.org/documents>>.

C. Predchádzanie zneužitiu právomoci

1. Hard Law

Organizácia spojených národov, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966), čl. 17 (zásah do slobody)

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín (1990), čl. 14 (zásah do slobody), čl. 15 (zbavenie vlastníckeho práva)

Dostupné na: <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm>>.

Organizácia spojených národov, Dohovor o právach dieťaťa (1989), čl. 37(b) (svojvoľné zatknutie alebo vzatie do väzby)

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>>.

Africká únia, Africká charta ľudských práv a práv národov (Banjalská charta) (1981), čl. 14

Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ae6b3630.pdf>>.

2. Soft Law

Výbor ministrov Rady Európy, Rada Európy a právny štát, CM(2008)170, oddiel 46

Dostupné na: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/minjust/mju29/CM%20170_en.pdf>.

Organizácia spojených národov, Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948), čl. 9, 12 a čl. 17

Dostupné na: <<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>>.

Commonwealth (Latimer House), Princípy týkajúce sa povinnosti skladat' účty a vzťahu medzi tromi zložkami štátnej moci (1998), princíp VII

Dostupné na: <<http://www.cmja.org/downloads/latimerhouse/commprinthreearms.pdf>>.

Združenie národov juhovýchodnej Ázie, Deklarácia ľudských práv (2012), § 11 – § 12, § 21 (svojvoľné zbavenie života, slobody, súkromia)

Dostupné na: <<http://aichr.org/documents>>.

D. Rovnosť pred zákonom a zákaz diskriminácie

1. Hard Law

a. Rada Európy

Rada Európy, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950), čl. 14

b. Európska únia

Charta základných práv EÚ (2009), čl. 20 – 21

Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf>.

Smernice EÚ o rovnosti vrátane smernice Rady EÚ 2000/78/EC z 27. novembra 2000, ktorou sa zavádza všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní, a smernice Rady EÚ 2000/43/EC z 29. júna 2000, ktorá implementuje princíp rovnakého zaobchádzania bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod osôb

c. Iné medzinárodné organizácie

Organizácia spojených národov, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966), čl. 2, 14(1), čl. 26 (rovnosť pred súdom)

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1969), najmä čl. 5

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín (1990), čl. 1, 7 a čl. 18

Dostupné na: <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm>>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný pakt o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach (1966), čl. 3

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979)

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (2006)

Dostupné na: <<http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>>.

Organizácia spojených národov, Dohovor o právach dieťaťa (1989), čl. 2

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>>.

Medzinárodný výbor Červeného Kríža a Červeného polmesiaca, Ženevské dohovory (1949), spoločný čl. 3

Dostupné na: <<https://www.icrc.org/ihl/WebART/375-590006>>.

Africká únia, Africká charta ľudských práv a práv národov (Banjalská charta) (1981), čl. 3 a čl. 19

Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ae6b3630.pdf>>.

Africká únia, Charta o demokracii, voľbách a vládnutí (2007), čl. 8

Dostupné na:
<http://www.au.int/en/sites/default/files/AFRICAN_CHARTER_ON_DEMOCRACY_ELECTIONS_AND_GOVERNANCE.pdf>.

Organizácia amerických štátov, Americký dohovor o ľudských právach (1969), čl. 3 a čl. 24
Dostupné na: <http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm>.

Liga arabských štátov, Arabská charta ľudských práv (2004), čl. 2 a čl. 9
Dostupné na: <<http://www.refworld.org/docid/3ae6b38540.html>>.

2. Soft Law

Rada Európy, odporúčanie CM/Rec(2007)7 Rady ministrov členským štátom o dobrom spravovaní, čl. 3
Dostupné na: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1155877>>.

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia), správa o rozsahu a spôsobe zbavenia parlamentnej imunity, CDL-AD(2014)011
Dostupné na: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)011-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)011-e)>.

Organizácia spojených národov, Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948), čl. 1, 2, 6 – 7, 16 – 17, čl. 22 – 23
Dostupné na: <<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>>.

Organizácia spojených národov, Deklarácia zasadnutia Valného zhromaždenia na vysokej úrovni o právnom štáte na národnej a medzinárodnej úrovni (2012), § 12, § 14 Dostupné na: <http://www.unrol.org/article.aspx?article_id=192>.

Organizácia spojených národov, Výbor pre ľudské práva, General Comment No. 32 (2007), čl. 14: Právo na rovnosť pred súdmi a na spravodlivý proces
Dostupné na: <<http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcom32.html>>.

Commonwealth, Deklarácia z Harare (1991), § 4
Dostupné na: <<http://thecommonwealth.org/sites/default/files/history-items/documents/Harare%20Commonwealth%20Declaration%201991.pdf>>.

Commonwealth, Singapurská deklarácia princípov Commonwealthu (1971), princíp 6
Dostupné na: <<http://thecommonwealth.org/sites/default/files/history-items/documents/Singapore%20Declaration.pdf>>.

Združenie národov juhovýchodnej Ázie, Deklarácia ľudských práv (2012), § 2, § 7 – 9
Dostupné na: <<http://aichr.org/documents>>.

Organizácia amerických štátov, Americká deklarácia ľudských práv a povinností (1948), čl. II, XVII
Dostupné na: <<http://www.oas.org/dil/1948%20American%20Declaration%20of%20the%20Rights%20and%20Duties%20of%20Man.pdf>>.

Organizácia amerických štátov, Interamerická demokratická charta (2001), čl. 9
Dostupné na: <http://www.oas.org/OASPage/eng/Documents/Democractic_Charter.htm>.

Združenie Juhovýchodnej Ázie pre regionálnu spoluprácu (SAARC), Demokratická charta (2011)
Dostupné na: <<http://saarc-sec.org/SAARC-Charter-of-Democracy/88/>>.

E. Prístup k spravodlivosti

1. Hard Law

Rada Európy, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950), čl. 6

Charta základných práv EÚ (2009), čl. 41, 47, 48 a čl. 50
Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf>.

Smernica 2010/64/EU Európskeho parlamentu a Rady z 20. októbra 2010 o práve na tlmočníka a prekladateľa v trestnom konaní
Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1455724770445&uri=CELEX:32010L0064>>.

Smernica 2012/13/EU Európskeho parlamentu a Rady z 22. mája 2012 o práve na informácie v trestnom konaní
Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1455724843769&uri=CELEX:32012L0013>>.

Smernica 2013/48/EU Európskeho parlamentu a Rady z 22. októbra 2013 o práve na prístup k právnomu zástupcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatýkacom rozkaze, o práve informovať tretiu stranu o obmedzení slobody a komunikovať s tretími osobami a zastupiteľskými orgánmi počas trvania obmedzenia slobody
Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1455724901649&uri=CELEX:32013L0048>>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966), čl. 9 a čl. 14
Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1969), čl. 6
Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Dohovor o právach dieťaťa (1989), čl. 12(2), čl. 40
Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín (1990), čl. 16 a čl. 18
Dostupné na: <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm>>.

Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu (1998), čl. 55

Dostupné na: <http://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf>.

Organizácia amerických štátov, Americký dohovor o ľudských právach (1969), čl. 8 a čl. 25

Dostupné na: <http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm>.

Liga arabských štátov, Arabská charta ľudských práv (2004), čl. 7 a čl. 9

Dostupné na: <<http://www.refworld.org/docid/3ae6b38540.html>>.

Liga arabských štátov, Rijádska arabská dohoda o súdnej spolupráci (1983), čl. 3 – čl. 4

Dostupné na: <<http://www.refworld.org/docid/3ae6b38d8.html>>.

2. Soft Law

a. Rada Európy

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia), správa o nezávislosti súdnictva, prvá časť: nezávislosť sudcov, CDL-AD(2010)004

Dostupné na: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)004-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)004-e)>.

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia), správa o nezávislosti súdnictva, druhá časť: prokuratúra, CDL-AD(2010)040

Dostupné na: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)040-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)040-e)>.

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia), správa o menovaní sudcov, CDL-AD(2007)028

Dostupné na: <<http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282007%29028-e>>.

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia), Kompilácia stanovísk, správ a štúdií o ústavnom súdnictve, CDL-PI(2015)002

Dostupné na: <<http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI%282015%29002-e>>.

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia), Kompilácia stanovísk a správ o prokurátoroch, CDL-PI(2015)009

Dostupné na: <<http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI%282015%29009-e>>.

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia), Kompilácia stanovísk a správ o sudcoch a súdoch. CDL-PI(2015)001

Dostupné na: <<http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI%282015%29001-e>>.

Rada Európy, Odporúčanie CM/Rec(94)12 Výboru ministrov členským štátom o nezávislosti,

efektívite a úlohe sudcov (1994)

Dostupné na: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=524871&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>>.

Rada Európy, odporúčanie CM/Rec(2010)12 Výboru ministrov členským štátom o sudcoch: nezávislosť, efektívnosť a povinnosti

Dostupné na: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1707137>>.

Rada Európy, odporúčanie CM/Rec(2000)19 Výboru ministrov členským štátom o úlohe prokuratúry v trestnom súdnictve

Dostupné na: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2719990&SecMode=1&DocId=366374&Usage=2>>.

Rada Európy, odporúčanie CM/Rec(2012)11 Výboru ministrov členským štátom o úlohe prokurátorov mimo trestného súdnictva

Dostupné na: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1979395&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>>.

Poradná rada európskych sudcov (CCJE), stanovisko č. 1 o štandardoch týkajúcich sa nezávislosti súdnictva a neodvolateľnosti sudcov (2001)

Dostupné na: <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/CCJE%20Opinion%201_E.pdf>.

Rada Európy, odporúčanie R(2000)21 Výboru ministrov členským štátom o slobodnom výkone právnickej profesie

Dostupné na: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=380771&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>>.

b. Európska únia

Európska sieť súdnych rád, Dublinská deklarácia o štandardoch týkajúcich sa prijímania a menovania členov súdnictva (2012)

Dostupné na: <http://www.encj.eu/images/stories/pdf/GA/Dublin/encj_dublin_declaration_def_dclaration_de_dublin_recj_def.pdf>.

Európska sieť súdnych rád, Sudcovská etika: princípy, hodnoty a kvality (2010)

Dostupné na: <<http://encj.eu/images/stories/pdf/ethics/judicialethicsdeontologiefinal.pdf>>.

Európska sieť súdnych rád, rezolúcia o transparentnosti a prístupe k spravodlivosti (2009)

Dostupné na: <http://encj.eu/images/stories/pdf/opinions/resolutionbucharest29may_final.pdf>.

Rada európskych advokátskych a právnických komôr, Charta základných princípov európskej advokácie (2006), Zásady správania európskych právnych zástupcov (1988, posledná zmena z roku 2006)

Dostupné na: <http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/EN_CCBE_CoCpdf1_1382973057.pdf>.

Európske zrušenie sudcov, Európska sudcovská charta (1997)

Dostupné na: <<http://www.richtervereinigung.at/international/eurojus1/eurojus15a.htm>>.

c. Organizácia spojených národov

Organizácia spojených národov, Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948), čl. 8 a čl. 10

Dostupné na: <<http://www.un.org/en/documents/udhr/>>.

Organizácia spojených národov, rezolúcia Rady OSN pre ľudské práva 25/4, Integrita súdnictva (2014)

Dostupné na: <http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/25/4>.

Organizácia spojených národov, Rada OSN pre ľudské práva, rezolúcia 23/6, Nezávislosť a nestrannosť súdnictva, porotcov a prísediacich a nezávislosť právnych zástupcov (2013)

Dostupné na: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G13/148/94/PDF/G1314894.pdf?OpenElement>>.

Organizácia spojených národov, Deklarácia zasadnutia Valného zhromaždenia na vysokej úrovni o právnom štáte na národnej a medzinárodnej úrovni (2012), § 13 Dostupné na: <http://www.unrol.org/article.aspx?article_id=192>.

Organizácia spojených národov, Výbor OSN pre ľudské práva, General Comment No. 32 (2007), čl. 14: Právo na rovnosť pred súdom a na spravodlivý proces

Dostupné na: <<http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcom32.html>>.

Organizácia spojených národov, Úrad pre drogy a trestnú činnosť, Bangalorské princípy správania sudcov (2002)

Dostupné na: <http://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf>.

Organizácia spojených národov, OHCHR, Princípy týkajúce sa postavenia vnútroštátnych inštitúcií (Parížske princípy) (1993), sekcia 2 (Zloženie a garancie nezávislosti a pluralizmu)

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/StatusOfNationalInstitutions.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Základné princípy týkajúce sa role právnych zástupcov (rezolúcia Valného zhromaždenia 45/166, 1990)

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfLawyers.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Všeobecné pokyny o roli prokurátorov (rezolúcia Valného zhromaždenia 45/166, 1990)

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfProsecutors.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Návrh všeobecnej deklarácie o nezávislosti súdnictva

(Deklarácia zo Singhvi, na ktorú sa odvoláva Komisia OSN pre ľudské práva vo svojej rezolúcii 1989/32)

Dostupné na: <<http://icj.wppengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2014/03/SR-Independence-of-Judges-and-Lawyers-Draft-universal-declaration-independence-justice-Singhvi-Declaration-instruments-1989-eng.pdf>>.

Organizácia spojených národov, Základné princípy nezávislosti súdnictva (Rezolúcie Valného zhromaždenia 40/32 a 40/146, 1985)

Dostupné na: <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>>.

Organizácia spojených národov, Princípy a základné pokyny k prístupu k právnej pomoci v trestnom konaní

Dostupné na: <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UN_principles_and_guidelines_on_access_to_legal_aid.pdf>.

Medzinárodné združenie prokurátorov, Štandardy profesijnej zodpovednosti, vyhlásenie o kľúčových povinnostiach a právach prokurátorov (1999)

Dostupné na: <http://www.iap-association.org/getattachment/34e49dfe-d5db-4598-91da-16183bb12418/Standards_English.aspx>.

OBSE, rozhodnutie Ministerskej rady 12/05 o dodržiavaní ľudských práv a právneho štátu v trestnom konaní (Ľubľana)

Dostupné na: <<http://www.osce.org/mc/17347?download=true>>.

OBSE, Bruselská deklarácia o trestnom súdnictve (2006)

Dostupné na: <<http://www.osce.org/mc/23017?download=true>>.

d. Commonwealth

Charta Commonwealthu (2013), časť 7

Dostupné na: <<http://thecommonwealth.org/sites/default/files/page/documents/CharteroftheCommonwealth.pdf>>.

Commonwealth (Latimer House), Princípy týkajúce sa povinnosti skladať účty a vzťahu medzi tromi zložkami štátnej moci (2003), princípy III-VI

Dostupné na: <<http://www.cmja.org/downloads/latimerhouse/commprinthreearms.pdf>>.

Commonwealth, Deklarácia z Harare (1991), § 4

Dostupné na: <<http://thecommonwealth.org/sites/default/files/history-items/documents/Harare%20Commonwealth%20Declaration%201991.pdf>>.

Limassolské závery o boji s korupciou v súdnictve (2002)

Dostupné na: <<http://www.cmja.org/downloads/limassolconclusionwithannexe.pdf>>.

e. Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

OBSE, Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva, Kyjevské odporúčania k nezávislosti súdnictva vo východnej Európe, južnom Kaukaze a strednej Ázii: správa súdov, výber a zodpovednosť sudcov (2010)

Dostupné na: <<http://www.osce.org/odihr/KyivRec?download=true>>.

OBSE, Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Medzinárodnoprávna príručka práva na spravodlivý proces

Dostupné na: <<http://www.osce.org/odihr/94214>>.

f. Iné medzinárodné organizácie

Organizácia amerických štátov, Americká deklarácia ľudských práv a povinností (1948), čl. XVII, XXVI

Dostupné na: <<http://www.oas.org/dil/1948%20American%20Declaration%20of%20the%20Rights%20and%20Duties%20of%20Man.pdf>>.

Organizácia amerických štátov, Interamerická demokratická charta (2001), čl. 2 – 4

Dostupné na: <http://www.oas.org/OASpage/eng/Documents/Democractic_Charter.htm>.

Africká únia, Konštitutívny akt (2000), čl. 4(m)

Dostupné na: <http://www.au.int/en/sites/default/files/ConstitutiveAct_EN.pdf>.

Africká únia, Africká charta ľudských práv a práv národov (Banjalská charta) (1981), čl. 7, 26

Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ae6b3630.pdf>>.

Združenie národov juhovýchodnej Ázie, Deklarácia ľudských práv (2012), para 5

Dostupné na: <<http://aichr.org/documents>>.

SAARC, Demokratická charta (2011)

Dostupné na: <<http://saarc-sec.org/SAARC-Charter-of-Democracy/88/>>.

g. Iné

Iniciatíva za právny štát Americkej advokátskej komory – Arabská rada pre súdny a právny výskum, Kritériá pre súdnictvo – Príručka pre občianske organizácie

Dostupné na: <<http://www.albersconsulting.eu/justicebenchmarks.html>>.

Menovanie, funkčné obdobie a odvolávanie sudcov podľa princípov Commonwealthu: súhrn a analýza najlepších postupov (J. van Zyl Smit, Správa z výskumu, ktorý viedlo Bingham Centre for the Rule of Law) (2015)

Dostupné na: <http://www.biicl.org/documents/689_bingham_centre_compendium.pdf>.

Bingham Center for the Rule of Law, Princípy z Cape Town o roli nezávislých komisií pri výbere a menovaní sudcov (2016)

Dostupné na: <http://www.biicl.org/documents/868_cape_town_principles_-

_february_2016.pdf>.

F. Príklady konkrétnych problémov právneho štátu

1. Hard Law

a. Korupcia

Rada Európy, Trestnoprávny dohovor proti korupcii

Dostupné na: <<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/173>>.

Rada Európy, Civilný dohovor o korupcii

Dostupné na: <<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/174>>.

Rada Európy, Dodatokový protokol k trestnoprávnemu dohovoru o korupcii

Dostupné na: <<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/191>>.

Organizácia spojených národov, Dohovor proti korupcii (2003)

Dostupné na: <<http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>>.

Organizácia amerických štátov, Interamerický dohovor proti korupcii (1996)

Dostupné na: <<http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-58.html>>.

b. Zber údajov a sledovanie

Rada Európy, Dohovor o ochrane jednotlivca pri automatickom spracovaní osobných údajov

Dostupné na: <<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/108>>.

Európska únia, smernica 95/46/EC Európskeho parlamentu a Rady z 24. októbra 1995 o ochrane jednotlivcov pri spracovaní osobných údajov a o slobodnom pohybe takýchto údajov

Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995L0046&from=EN>>.

2. Soft Law

a. Korupcia

Rada Európy, odporúčanie CM/Rec(2000)10 Výboru ministrov členským štátom o zásadách správania o verejných funkcionárov

Dostupné na: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=353945&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>>.

Rada Európy, odporúčanie CM/Res(97)24 o dvadsiatich usmerňujúcich zásadách boja proti korupcii

Dostupné na: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=593789&Site=CM&BackColorInternet=C>>.

3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.

GRECO, Imunita verejných funkcionárov ako prekážka v boji proti korupcii, in: Poučenia z troch hodnotiacich kôl (2000 – 2010) – tematické články

Dostupné na: <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/general/Compendium_Thematic_Articles_EN.pdf>.

Európska únia, pravidelné správy EÚ o boji proti korupcii, napr. COM(2014) 38, 3. február 2015

Dostupné na: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf>.

b. Zber údajov a sledovanie

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia), stanovisko ku kamerovému sledovaniu na verejných miestach orgánmi verejnej moci a k ochrane ľudských práv, CDL-AD(2007)014

Dostupné na: <<http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD%282007%29014-e>>.

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia), správa o demokratickom dohľade nad SIGINT, CDL-AD(2015)011

Dostupné na: <<http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD%282015%29011-e>>.